

Habakuk, de omhelsde

T. van Turenout

Habakuk, de omhelsde

T. van Turennot

Grijpskerk

Copyright © 2020 Grijpskerk, The Netherlands

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form of by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the author.

Eerste uitgave 2011
Tweede uitgave 2012
Derde uitgave 2013
Vierde uitgave 2015
Vijfde uitgave 2020

Turennot, T. van
Habakuk, de omhelsde / T. van Turennot;
Grijpskerk.
Tel. 0594 – 69 60 13
SISO 227.4 UDC 228.07 NUGI 632
Trefw.: Habakuk (bijbelboek); verklaringen.

Verklaring van gebruikte afkortingen en tekens:

- b.v. Bijvoorbeeld
- vgl. Vergelijk.
- (v. ...)
- Bij een verwijzing naar een tekst binnen hetzelfde hoofdstuk wordt een vers aangeduid met de letter v. Als bijvoorbeeld in het 2^e hoofdstuk van Ezechiël wordt verwezen naar vers 8, dan staat er niet (Ezech.2:8), maar (v.8).
- (...)
- In de vertaalde tekst worden tussen deze haakjes verduidelijkingen toegevoegd. Het staat echter niet in de oorspronkelijke tekst; b.v. Ezechiël 9:6^a; Oude (mannen), jonge (mannen), en meisjes, kleine kinderen en vrouwen moeten jullie doden en verdelgen; vgl. Oude, jonge, en meisjes, kleine kinderen en vrouwen moeten jullie doden en verdelgen. Ezechiël 12:6^b; Ik heb jou (als) een wonderteken gegeven voor het huis van Israël; vgl. Ik heb jou een wonderteken gegeven voor het huis van Israël.
  - In de uitleg en vertaling geeft de tekst tussen de 2 haakjes een extra leesmogelijkheid weer; b.v. Ze (her)bouwden de nieuwe tempel in Jeruzalem.
  - In een voetnoot is de tekst tussen de haakjes een sub-voetnoot; b.v. (Zie Turenout T. van, Daniël, God is rechter, Grijskerk, 2019.)
- (= ...)
- Hoe de letterlijke (vertaalde) betekenis van de oorspronkelijke tekst in het Nederlands het beste kan worden opgevat of begrepen; b.v. Ezechiël 23:42; Zij gaven (= deden) armbanden over hun handen.
- (of ...)
- Geeft een extra betekenis in het Nederlands van de oorspronkelijke taal. Woorden uit de oorspronkelijke taal kunnen in het Nederlands meer betekenis hebben; Ezechiël 9:6; Vanaf mijn heiligdom moeten (of zullen) jullie beginnen; vgl. Vanaf mijn heiligdom zullen (of moeten) jullie beginnen. Jesaja 14:7^a; De hele aarde (of het hele land) heeft rust, (en) is stil; vgl. Het hele land (of de hele aarde) heeft rust, is stil.
- (.../...)
- Bij getallen of jaartallen betekent het teken / hetzelfde als het woord *of*. Bijvoorbeeld (732/731) betekent: Het gebeurde in het jaar 732 of 731.
- (.../... – ...)
- Het 2^e jaartal na de / geeft een andere functie aan; b.v. De Perzische koning Kores II (559/538 – 529) was al in 559 voor Christus koning geworden, maar in 538 werd hij ook de koning van de Israëlieten. Na zijn dood in 529 werd hij opgevolgd door zijn zoon.
- [...]
- Het gedeelte dat tussen deze spekhaken staat, is de oorspronkelijke tekst. Dit gedeelte kan echter voor de betekenis van het geheel tijdens het lezen beter worden weggelaten. Door het handhaven van die oorspronkelijke tekst wordt de inhoud ofwel de boodschap in het Nederlands eerder onduidelijker; b.v. Jeremia 28:11^b; De profeet Jeremia ging [zijn] weg. Psalm 3:3; Vele(mense)n zeggen van mij[n] ziel: “Er is voor hem geen redding door (= bij) God.”
- [(...)]
- In meer of mindere mate is zeker, dat het bijbelgedeelte tussen deze haken niet bij de oorspronkelijke tekst hoort, hoewel het vaak wel als zodanig werd en wordt gepresenteerd; b.v. Openbaring 20:5; [(De overige doden leefden niet tot de 1000 jaren voorbij waren. Dit (is) de 1^e opstanding.)]
- ***
- Exactere tekst met uitleg volgt hieronder.

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding.

2. Rondom het boek Habakuk.

- 2.1. De voorgeschiedenis.
- 2.2. De schrijver van het boek Habakuk en zijn tijd.
- 2.3. De betrouwbaarheid van het boek.
- 2.4. Verklaringsmethode.
- 2.5. De vorm en structuur van het boek.

3. Het bijbelboek Habakuk.

- 3.1. Opschrift. (hoofdstuk 1:1)
- 3.2. Habakuk klaagt over de slechtheid van zijn volk. (hoofdstuk 1:2-4)
- 3.3. Voor straf zullen de Chaldeeën komen. (hoofdstuk 1:5-11)
- 3.4. Habakuk zegt, dat de Chaldeeën nog slechter zijn. (hoofdstuk 1:12-17)
- 3.5. God zal de Chaldeeën berechten. (hoofdstuk 2)
- 3.6. God zal komen om zijn volk te redden. (hoofdstuk 3)

4. Gods geopenbaarde plan met zijn volk.

- 4.1. Terugblik en toekomstperspectief.
- 4.2. Tijdbalk.

5. Het doel van het bijbelboek Habakuk.

Literatuurlijst.

Index.

Aanwijzingen voor het lezen.

Het is niet noodzakelijk, dat dit boek vanaf het begin tot en met het einde wordt doorgenomen. De hoofdstukken zijn min of meer zelfstandige eenheden. Ze kunnen afzonderlijk worden gelezen. In eerste instantie zou men met hoofdstuk 3 kunnen beginnen, eventueel gevolgd door hoofdstuk 2.

Als men van een bepaald gedeelte iets meer wil weten, kan men de aangegeven bijbelteksten daarvoor gebruiken. Niet alle genoemde bijbelteksten zijn in dit boek helemaal uitgewerkt. Deze bijbelteksten zijn dus niet alleen een bevestiging van een bepaalde passage, maar bevatten ook nieuwe invalshoeken. Men krijgt daardoor meer zicht op bepaalde gedeelten uit het bijbelboek Habakuk of andere teksten uit de Bijbel.

1. INLEIDING

Veel mensen vinden profetische boeken of bijbelgedeelten erg moeilijk. Vaak worden ze omzeild, omdat men er toch niet mee uit de voeten kan. Je kunt er schijnbaar alle kanten mee op. Er zijn zo veel meningen over. De toekomst weet, en kent God alleen.

Toch is dit niet de bedoeling van de profetieën in de Bijbel. De toekomst is wel aan God, maar soms wil Hij aan de mensen die Hem dienen, al iets van de toekomst laten zien. Hij wil hen zo bemoedigen om in moeilijke tijden het geloof te versterken. Zo werd ook in het Oude Testament steeds weer de komst van Jezus Christus voorspeld. Via Habakuk en andere profeten wilde de Here iets van de toekomst aan de gelovigen van toen bekend maken. Dat kan voor ons nog van grote betekenis zijn.

De schrijver van dit boek moest bekend maken, wat er in de toekomst ging gebeuren. Dat begon in 605 voor Christus met de verovering van Jeruzalem door de Babylonische kroonprins Nebukadnezar II (604 – 562). Daarna zou er nog veel gebeuren. Dat schreef Habakuk op. Het bijbelboek begint met de onderdrukking van de Joden door Chaldeeën, en eindigt met de ondergang van het Babylonische rijk en de verwoesting van de stad Babel.¹

Deze periode is al achter de rug. In 538 voor Christus werd het Babylonische rijk door de Perzische koning Kores II (559/538 – 529) veroverd. De stad Babel werd na een opstand in 521 voor Christus door koning Darius I (521 – 485) zwaar gestraft, en gedeeltelijk ontmanteld. Later werd Babel door de Perzische koning Xerxes I (485 – 465) van haar (tempel)schatten beroofd. Tijdens de regering van Alexander de Grote (336/332 – 323) kwam er een kort herstel, maar na zijn dood liep de stad Babel leeg door oorlogen en opstanden. Het werd een puinhoop, en een puinhoop is het nog steeds. Wij leven vandaag ongeveer 2620 jaren na het optreden van de profeet Habakuk. Het is belangrijk om Gods hand te kunnen zien in al de dingen die gebeurd zijn. Zo kunnen we vanuit dat perspectief zien, wat er gebeurt, en wat er nog zal gebeuren.

God heeft de profetieën gegeven, opdat de gelovigen van toen en van nu daar wat aan hebben. We kunnen in moeilijke tijden bemoedigd zijn. De overwinning is aan ons. Kijk maar, het gaat zoals de Here het ons heeft voorspeld. We moeten ons ook kunnen voorbereiden op de dingen die gaan komen. Daarom kunnen en mogen profetieën voor de gelovigen niet verborgen blijven. Als we God liefhebben, dan willen we Hem zoveel mogelijk kennen. Dan willen we ook zijn plannen kennen, die Hij aan ons bekend wil maken. Dat is ook belangrijk voor ons gebed.

---

¹ Het woord *Babel* wordt in de Bijbel zowel voor het land Babylonië als voor de hoofdstad Babylon gebruikt (Voor het land, 2Kon.20:12,14,18, 24:1, enz.; en voor de stad, Gen.10:10, 11:9, 2Kon.17:24,30, Dan.4:29, enz.). Ook is er soms sprake van het gewest Babel (Ezra 7:16, Dan.2:48,49, 3:1,12,30). Uit het verband of de context moet duidelijk worden, wat er wordt bedoeld.

2. RONDOM HET BOEK HABAKUK.

1. De voorgeschiedenis.

We staan al niet meer aan het begin van de heilshistorie, als de profeet Habakuk zijn openbaringen krijgt. Niet alles kunnen we doornemen. We beperken ons tot dat wat nodig is om dit bijbelboek te kunnen begrijpen.

Eerst schiep God in volmaakte toestand de hemel en de aarde. Na de zondeval in het paradijs werd alles onvolmaakt. Verlossing werd nodig. Ruim 2000 jaren later volgde om de slechtheid van verreweg de meeste mensen de zondvloed. Alleen het gezin van Noach bleef gespaard. De komst van de Messias Jezus die de wereld van de zonde zou gaan verlossen, bleef mogelijk. Daarmee was een poging van de satan en verleider om dat te verhinderen mislukt.

Na ruim 400 jaren startte men met de bouw van een toren in Babel. Door een toren te willen bouwen, die reikte tot de troon van God in de hemel, rivaliseerden de meeste mensen met de Here. Ze wilden bij elkaar blijven, en zo machtiger worden, dan de Here God zelf. In die periode kregen de gelovigen het moeilijk. Binnen deze revolutionaire omgeving hitste de satan de mensen tegen de dienaren van de hemelse Vader op, met het doel de Kerk uit te roeien. Op die manier probeerde de satan ook deze keer de komst van de Verlosser Jezus te verhinderen. Door de spraak van de mensen te verwarren, voorkwam God het duivelse plan. Er ontstonden namelijk verschillende talen. De mensen verstonden elkaar meestal niet meer. Daarom gingen ze uit elkaar. Groepen die elkaar wel verstonden, trokken samen de wijde wereld in.

In die groepen begon men geleidelijk naast de Here ook afgoden te dienen. Daarom riep God uit (het nageslacht van) één zo'n groepsverband Abram op om zich af te scheiden van zijn familie, en voortaan Hem alleen te dienen. Gehoorzaam trok Abram naar het land Kanaän.

Zijn kleinzoon Jakob, die later ook Israël genoemd werd (Gen.32:28), vertrok vanwege hongersnood uit Kanaän, en hij ging naar het korenrijke Egypte. Daar mocht hij met zijn gezin van 12 zonen in het gebied Gosen wonen. Zijn nakomelingen groeiden heel snel in aantal.

Deze groei ging zo snel, dat de farao van Egypte bang werd. Hij liet de Israëlieten onderdrukken. Omdat God had beloofd, dat de Verlosser uit dit volk geboren zou worden, dreigde zo opnieuw de komst van de Messias Jezus niet door te gaan. Het volk werd echter door de Here gered. Onder leiding van Mozes en zijn opvolger Jozua werden de Israëlieten weer naar het beloofde land Kanaän gebracht.

Daarna volgde een tijd waarin het volk iedere keer de Here vergat, en zelfs afgoden gingen dienen. Zo kwam steeds de komst van Jezus in gevaar. Toch wist God dit gevaar af te wenden. Iedere keer stuurde Hij richters, die (grote delen van) het volk Israël weer terugriepen tot een leven zoals de liefdevolle hemelse Vader dat graag ziet.

De Richterentijd eindigde met de aanstelling van Saul als koning. Toen begon de Koningen-tijd. Drie koningen regeerden over het hele volk: Saul (1033 – 1012), David (1012 – 972) en Salomo (972 – 932). In de regeringstijd van koning Salomo werd de tempel als woonplaats voor God in Jeruzalem gebouwd.

Na de dood van koning Salomo raakte het rijk Israël verdeeld. Vanaf 932 voor Christus bestond er een noordelijk deel (van 10 stammen), en een zuidelijk deel (van 2 stammen) van wat vroeger één geheel was. Het noordelijke deel was zo slecht, dat God het al na ruim 200 jaren

in ballingschap liet voeren. De bevolking werd vanaf 725 tot en met 722 naar Assyrië verdreven (2Kon.17:1-6), en maar weinig mensen van het noordelijke deel zijn teruggekeerd.

In het Tweestammenrijk wisselden de vrome koningen en slechte koningen elkaar af. Geleidelijk echter werd het volk steeds ongehoorzamer en egoïstischer. De slechte koningen werden steeds kwaadaardiger, en de rijken onderdrukten de bevolking. Uitbuiting en oneerlijke rechtspraak namen schrikbarende vormen aan. Priesters en rechters werden door de rijke Joden omgekocht. Door de valse profeten werd dit alles goedgepraat.

Na de korte regering van de slechte Judese koning Amon (642 – 640) volgde zijn 8-jarige zoon Josia (640 – 609) hem op. Nog eenmaal kwam daarmee een vrome koning op de troon. Terwijl de Joden op grote schaal de afgoden dienden, probeerde koning Josia dit kwaad uit te roeien. Zijn regering kenmerkte zich vooral door het vernietigen van afgodsbeelden, gewijde palen, offerhoogten en wierookaltaren. Ook werden de tempel en de eredienst voor de Here hersteld (2Kon.22:3-7, 2Kron.34:8-13).

Toen de vrome koning Josia regeerde, werd de Assyrische invloed in het Tweestammenrijk steeds kleiner. Na de dood van de krachtadige koning Assurbanipal (669 – 627) brokkelde de Assyrische macht onder zijn zwakke opvolgers koning Assuretililani (627 – 623) en koning Sinsarishun (623 – 612) snel af. Koning Josia trok zelfs in zijn 12^e regeringsjaar (629 of 628) met zijn leger het gebied van het Tienstammenrijk binnen, dat toen nog als de provincie Samaria bij het Assyrische rijk hoorde. Daar vernielde hij de tempels en altaren, en liet hij de onwettig aangestelde priesters doden (2Kon.23:15-20, 2Kron.34:3-7).

Door de toenemende macht van het Babylonische rijk van Nabopolassar (625 – 605) en Medische rijk van Cyaxares I (625 – 585), en de komst van de Scythen werd Assyrië ernstig bedreigd. In 614 werd de belangrijke stad Assur door de vijandelijke legers veroverd. Na een beleg van enkele weken werd de grote hoofdstad Ninevé in 612 voor Christus door koning Cyaxares I en koning Nabopolassar met hulp van de Scythen ingenomen en verwoest.

Na de val van Ninevé kon de Assyrische koning Assurballit II (612 – 608) met steun van Egypte in Haran nog enkele jaren standhouden, maar in 609 werd met hulp van de Scythen deze nieuwe hoofdstad door de Babylonische koning Nabopolassar ingenomen.

In 609 voor Christus wilde farao Necho II (609 – 594) het kwijnende Assyrische rijk redden. Zonder dat hij het Tweestammenrijk Juda wilde lastig vallen, trok hij met zijn leger door dat rijk om de Assyrische koning te helpen. Koning Josia wilde niet, dat de farao met zijn leger over het Joodse grondgebied trok. Hij kwam hem met zijn leger tegemoet. Farao Necho II en koning Josia ontmoetten elkaar in Megiddo. Ondanks de waarschuwingen van de farao bond koning Josia tegen Gods wil in de strijd aan. In die strijd sneuvelde koning Josia (2Kon.23:29, 2Kron.35:20-24).

Het verzwakte leger van de farao trok verder naar het noorden, maar de hulp aan de Assyrische koning was zonder succes. Dit betekende het definitieve einde van het Assyrische rijk. Het Babylonische rijk nam de positie van wereldmacht van Assyrië over.

Na de dood van koning Josia maakte het volk zijn 2^e zoon koning.² Deze slechte koning Joahaz (609) werd 3 maanden later door farao Necho II (609 – 594) afgezet, en vervangen door Josia's oudste zoon Jojakim (608 – 597). Hij werd een vazalkoning van het land Egypte (2Kon.23:30-34, 2Kron.36:1-4).

---

² Het is opmerkelijk, dat niet de oudste zoon meteen koning werd. De verklaring hiervoor is hoogstwaarschijnlijk, dat Josia's oudste zoon Jojakim Egypte gunstig gezind was, en Joahaz niet veel van Egypte moest hebben. Dit verklaart ook het feit dat farao Necho II (609 – 594) koning Joahaz (609) na 3 maanden afzette, en liet vervangen door Jojakim. Toen Jojakim (608 – 597) koning was, rebelleerde hij regelmatig met medewerking van Egypte tegen de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562).

Jojakim (608 – 597) was erg kwaadaardig, en hij liet de profeten van de Here vervolgen. De profeet Uria, die naar Egypte was gevlucht, liet hij zelfs ophalen, en daarna vermoorden (Jer.26:1,20-23). Ook de profeet Jeremia liep gevaar (Jer.36:26).

2. De schrijver van het boek Habakuk en zijn tijd.

Het boek Habakuk is hoogstwaarschijnlijk door de profeet zelf geschreven. Hij kreeg van God de opdracht om de openbaringen die hij kreeg, op te schrijven (Hab.2:2). Er is geen enkele aanwijzing van een andere auteur of overlevering.

Over Habakuk (= De omhelsde) is buiten het bijbelboek zelf niets bekend. De naam Habakuk komt maar 2 keer in de hele Bijbel voor. Beide keren staat de naam alleen maar in het bijbelboek Habakuk zelf (Hab.1:1, 3:1). Zelfs een nadere aanduiding bij de naam ontbreekt. We weten niet, wie zijn vader was, of in welke plaats hij is geboren. We beschikken vanuit de Bijbel bijna alleen over het gegeven, dat de profeet de dreigende komst van de Chaldeeën voorspelde (Hab.1:6). Uit het slot van dit bijbelboek valt hoogstwaarschijnlijk op te maken, dat Habakuk een Leviet was (Hab.3:19^b).

De Chaldeeën woonden in het midden en zuiden van het Tweestromenland.³ Toen het Assyrische rijk verzwakte, veroverden de Babylonische koning Nabopolassar (625 – 605) en zijn bekendere zoon Nebukadnezar II (604 – 562) (= Nebo, bescherm mijn grens) dat verzwakte rijk.⁴ Het Babylonische rijk verdrong het Assyrische rijk, en werd het machtigste in het Tweestromenland en het hele Midden-Oosten. In 605 voor Christus werd de Egyptische farao Necho II (609 – 595) door kroonprins Nebukadnezar II (604 – 562) verslagen.⁵ Deze prins veroverde toen ook het Tweestammenrijk Juda (2Kon.24:1, 2Kron.36:6,7, Dan.1:1,2).⁶ De profeet Habakuk, die dit voorspelde, moet dus voor 605 voor Christus hebben geprofeteerd. Ook kunnen we hieruit opmaken, dat de profeet sprak over de mensen van het Tweestammenrijk Juda.

Toen Habakuk optrad, klaagde hij bij God erover, dat de Chaldeeën nog slechter waren, dan de Joden in het Tweestammenrijk Juda. Het geweld van de Chaldeeën tijdens de opmars tegen de Assyriërs en de omliggende volken was dus al bij de profeet bekend (Hab.1:13-17)! De korte Egyptische overheersing van het Tweestammenrijk Juda van 609 – 605 voor Christus werd door Habakuk niet voorspeld, omdat die hoogstwaarschijnlijk al was begonnen. In die tijd regeerde koning Jojakim (608 – 597). Hij was door farao Necho II in het Tweestammen-

---

³ Het Hebreeuwse woord voor *Chaldeeën* is *Kasdim*. Waarschijnlijk stammen de Kasdim af van Kesed. Kesed of Chesed was een zoon van Nahor, de broer van Abraham (Gen.22:20-22). Kesed, de vermoedelijke voorvader van de Chaldeeën was dus een oomzegger van Abraham.

⁴ Nebo was de naam van de 2^e god van de Babyloniërs (Jes.46:1). Het was de god van de wijsheid.

⁵ Flavius J., Joodse Oudheden, deel 10, hoofdstuk 11:219-223.

⁶ In het bijbelboek Daniël staat, dat in het 3^e regeringsjaar van koning Jojakim (608 – 597) (605 voor Christus) **koning** Nebukadnezar II (604 – 562) een deel van de tempelschat en de Judese prinses meenam (Dan.1:1,2). In Jeremia (25:1) staat, dat het 4^e jaar van Jojakim samenviel met het 1^e regeringsjaar van Nebukadnezar II (604). Dit zou volgens sommigen met elkaar in tegenspraak zijn.

In het 3^e regeringsjaar van koning Jojakim streed Nebukadnezar echter als kroonprins in opdracht van zijn vader Nabopolassar (625 – 605). De Griekse geschiedenisschrijver Berosus vermeldde, dat Nebukadnezar nog bij het leven van zijn vader naar het westen trok, en Joodse krijgsgevangenen meenam (Flavius J., Joodse Oudheden, deel 10, hoofdstuk 11:219). In zijn 1^e hoofdstuk noemde Daniël Nebukadnezar wel koning, terwijl hij toen nog geen koning was, maar op het moment dat Daniël het opschreef, was hij wel koning.

Bovendien begon bij de Joden een nieuw regeringsjaar op nieuwjaarsdag. Zo kon een koning al met zijn 2^e regeringsjaar bezig zijn, terwijl hij nog geen volledig jaar had geregeerd. Bij de Babyloniërs begon een nieuw regeringsjaar, wanneer een koning een heel jaar had geregeerd. Toen Nebukadnezar II na zijn veroveringstocht in 605 met zijn regering begon (in het begin van 604 voor Christus), was dat volgens de Joden in het 4^e regeringsjaar van koning Jojakim, en volgens de Babyloniërs in zijn 3^e regeringsjaar.

rijk Juda als vazalkoning van Egypte aangesteld (2Kon.23:33-35, 2Kron.36:3,4). Habakuk profeteerde dus omstreeks 607 voor Christus.

In de periode dat Habakuk optrad, was hij niet de enige profeet. In zijn tijd profeteerden ook de profeet Jeremia en de wat minder bekende profeet Uria (Jer.1:1-3, 26:20-23).

3. De betrouwbaarheid van het boek.

De betrouwbaarheid van het bijbelboek Habakuk is nauwelijks serieus omstreden.

Van dit bijbelboek bestaan meerdere versies: De versie van de Septuagint (LXX) in het Grieks en die van de Masoretische overlevering in het Hebreeuws. De Hebreeuwse versie is overgeleverd door de Joden, en vormt inhoudelijk de bron van de vertaling, zoals die door ons wordt gebruikt.

Die Griekse versie van het Oude Testament is gemaakt, omdat heel veel Joden in Egypte het Hebreeuws niet meer konden verstaan. Hoogstwaarschijnlijk is die vertaling tot stand gekomen tijdens de regering van de Egyptische koning Ptolemeüs II Filadelfus (285 – 246).⁷

Naast de bovengenoemde versies van het bijbelboek Habakuk kennen we ook nog de gedeeltelijke overlevering via de Dode Zeerollen. Dode Zeerollen bevestigen over het algemeen het boek Habakuk, zoals het door de Masoretische (= Hebreeuwse) tekst is overgeleverd. Verder zijn er kleine verschillen met de tekst die wij kennen.

Uit de gegevens van de Dode Zeerollen blijkt ook, dat het bijbelboek Habakuk al in de eerste eeuwen voor Christus verspreid en bekend was. In het begin van de 1^e eeuw voor Christus is een commentaar over het boek Habakuk geschreven. Het wordt overigens niet in andere geschriften van de Dode Zeerollen aangehaald of gebruikt.⁸ Het bijbelboek Habakuk wordt wel in het Nieuwe Testament geciteerd.⁹

Het vroege bestaan van het bijbelboek Habakuk wordt ook bevestigd door Jezus Sirach. In zijn lofzang op de vaders noemt hij bijna alle grote figuren van Israël (Sir.44-49). Ook de 12 profeten worden daarbij genoemd (Sir.49:10). Habakuk is één van die 12.

De Here Jezus gaf duidelijk aan, dat Hij de Joodse versie van het hele Oude Testament als betrouwbaar erkent (Luk.11:49-51). Hij noemde de schriftgeleerden de moordenaars van de profeten: al vanaf Abel tot en met Zacharia. De laatste vermoorde profeet uit het laatste bijbelboek bij de Joden is Zacharia (2Kron.24:20-22).¹⁰ Jezus gaat uit van de volgorde zoals die bij Joden gebruikt wordt. Daarmee erkent Jezus dus het bijbelboek Habakuk.

Kortom, het bijbelboek Habakuk is ons betrouwbaar overgeleverd.

---

⁷ Flavius J., Joodse Oudheden, deel 12, hoofdstuk 2.

De vertaling van de Septuagint is gebaseerd op oudere Hebreeuwse bronnen dan die wij bezitten, maar de kwaliteit van de vertaling is erg wisselend. Ook bevat de Septuagint de apocriefe boeken, die de Protestantse kerken niet erkennen. Voor de verwijzingen in het Nieuwe Testament naar het Oude Testament is grotendeels gebruik gemaakt van de Septuagint, omdat die bij veel Joden het meest bekend was. Daarom is het opvallend, dat de Here Jezus uitging van de Joodse volgorde van de Hebreeuwse bijbelboeken (Luk.11:49-51).

⁸ Het bijbelboek Habakuk is in de Dode Zeerollen bekend uit 3 handschriften: 4QXII^g, MurXII, en 8Hev.XII. (Het laatst genoemde handschrift is geschreven in het Grieks.)

Zie hiervoor Abegg M. Jr., The Dead Sea scrolls Bible, San Francisco, 1999, pag. 459.

⁹ Hab.1:5^b wordt in geciteerd in Hand.13:41, Hab.2:4^b in Rom.1:17 en Hebr.10:38.

¹⁰ De Joden delen het Oude Testament anders in dan Christenen. De bijbelboeken hebben een andere volgorde. Eerst komt het gedeelte van de wet, daarna de profeten, en als laatste de geschriften. Het bijbelboek 2Kronieken is bij hen het laatste bijbelboek. De laatste profeet die daarin vermoord wordt, is Zacharia.

4. Verklaringsmethode.

Het bijbelboek Habakuk wordt soms op een allegorische of symbolische wijze uitgelegd. Dit gebeurt, omdat het een profetisch boek is. Het gaat over de toekomst. Profetie zou abstract en vaag zijn. Het zijn geen concrete zaken of gebeurtenissen. Geschiedschrijving en profetie zou je van elkaar moeten scheiden.

Deze scheiding is echter on-bijbels. Ten eerste vertellen profeten niet alleen iets over de toekomst. Ze geven vooral rechtstreeks de boodschap door, die ze van God krijgen (2Pet.1:21). Ze krijgen deze boodschappen om de dienaren van de Here heel concreet op te bouwen, te vermanen en te bemoedigen.

Mensen kunnen op verschillende manieren een profetie van God krijgen:

- door een (innerlijke) stem (Gen.15:1,4,5,7,9,13, 22:11-18, Ex.3, 1Sam.3),
- door dromen tijdens de slaap (Gen.15:12-21, 20:3,6,7, 26:24, 37:5-7,9, 31:3,11-13, 40, 41:1-36, Num.12:6, 1Kon.3:5-15, Dan.7),
- door visioenen tijdens het volle bewustzijn (Jes.6, Ezech.1:1-3:15, Dan.8),
- door een rechtstreekse verschijning (Gen.17:1-22, 18, Ex.33:11, Deut.34:10, Richt.2:1-5, 6:11-22, 13:3-23, Dan.9:20,21).

Ten tweede is profetie niet vaag. We zullen verderop ook zien, hoe concreet bijvoorbeeld de voorspellingen van de profeet Habakuk in vervulling zijn gegaan. Ook komen er in de Bijbel heel wat profeten voor, die geschiedschrijvers waren. Mozes was een profeet (Deut.34:10-12), en toch heeft hij in opdracht van God concrete geschiedenis van zijn volk op schrift gesteld (Ex.17:14, 24:4, enz.). Van de profeet Samuel, Natan, de Sioniet Ahia, koning Salomo (972 – 932), de ziener Jedo, de profeet Jesaja en vele anderen kan hetzelfde gezegd worden (1Kron.29:29, 2Kron.9:29, 12:15, 13:22, 26:22, 32:32, 33:19, Hand.3:24). Hieruit blijkt wel, dat er duidelijk verband bestaat tussen profetie en geschiedschrijving. Bij deze profeten werd de ordening van hun geschiedschrijving bepaald door de thema's van de profetie. Het was profetische geschiedschrijving.¹¹ Zo zet bijvoorbeeld de Openbaring als een profetisch boek de toekomstige tijd in het juiste kader.

Evenals bij het spreken van alle dag, zouden we in eerste instantie alles concreet en letterlijk opvatten. Als men bijvoorbeeld tegen zijn buurman zegt, dat zijn autolichten nog aan staan, dan gaat die buurman niet direct denken, dat het symbolisch bedoeld is. Als iemand zegt, dat opa 100 jaar oud is, dan zoeken we daar niets symbolisch achter.

Dit gebeurt wel met spreekwoorden, gezegden en allerlei vormen van beeldspraak. Men kan bijvoorbeeld *het paard achter de wagen spannen*, en *eieren voor z'n geld kiezen*. In het eerste geval is het voor iedereen duidelijk, dat de zaak onhandig wordt aangepakt. Niemand gelooft, dat er een paard achter de wagen wordt gespannen. Als iemand eieren voor zijn geld kiest, dan denkt men niet aan eieren kopen.

Men neemt dus in eerste instantie de dingen letterlijk, en denkt pas in symbolen, als daar een aanleiding voor is. Eén voorbeeld hebben we al genoemd: Als een taal een bepaalde manier van zeggen altijd symbolisch uitlegt, zoals onder andere bij spreekwoorden het geval is.

Verder kan men iets symbolisch nemen, als het blijkt uit het verband waarin het staat, of als de schrijver zelf zegt, dat men het symbolisch moet nemen. Het kan moeilijk zijn, als een boek daarbij verwacht, dat men over een bepaalde voorkennis beschikt. Een boek waarin veel wiskundige gegevens verwerkt zijn, zal niet voor iedereen direct duidelijk zijn.

Het boek Habakuk vormt op deze boeken geen uitzondering. Er wordt kennis van oudere bij-

---

¹¹ Dronkert K., Gids voor het Oude Testament, Kampen, 1964, pag. 167 v.v.

belboeken van het Oude Testament verondersteld. Deze kennis is nodig om te weten, hoe men bepaalde dingen moet uitleggen. Bij het boek Habakuk moeten we dus rekening houden met alle punten die we net onder de loep genomen hebben.

Het is alleen heel lang geleden, dat het boek geschreven is. Er worden dus symbolen gebruikt die toen voor iedereen duidelijk waren, maar die voor ons geen betekenis meer hebben. Als we die tijd niet kennen, zijn veel van dat soort zaken op het eerste gezicht niet duidelijk. Wanneer wij in een boek *eieren voor je geld kiezen* gebruiken, kan het best zijn, dat iemand daar 300 jaren later niets meer van begrijpt. Een Rus zal dit spreekwoord waarschijnlijk ook niet begrijpen. Daarom zullen wij dus studie moeten maken van de tijd waarin dit boek geschreven is.

Elke tijd kent dus zijn eigen symbolen, en elke cultuur heeft haar eigen tekens. Daarnaast zijn er symbolen die minder aan tijd en plaats gebonden zijn.¹² We zullen dus rekening moeten houden met bepaalde kenmerken van de taal en cultuur waarin het boek Habakuk is ontstaan. De schrijver van dit bijbelboek is afkomstig van de Joodse traditie. Een cultuur die samenhangt met het oude Hebreeuws.

De Joodse cultuur verschilt nogal van de Griekse en onze huidige cultuur. De Griekse cultuur is rijk aan mythen en sagen, waar slechts een kleine kern van waarheid in zit. Abstracte filosofie en wetenschap verschaften een moraal, niet de godsdienst. Het concrete stond op een lager plan. Het Hebreeuws beschrijft veel realistischer.¹³ Tussen concrete wetenschap, geschiedschrijving en godsdienst bestond geen strikte scheiding.

Om dat na te gaan, kan men in het Oude Testament volop terecht. Het is aanschouwelijk en concreet. Het behandelt op zeer menselijke wijze de geschiedenis van het dagelijks leven. Onderricht in wijsheid, was concreet. Geen vage formules. We vinden hierin dus veel overeenkomst met het Nederlands.

Toch zijn er ook verschillen tussen onze gedachtewereld en die van de Joden uit de Oudheid. Bij de Joden ging men uit van de concrete waarneming en eigen beleving daarvan. Wij gaan er veel meer van uit hoe het in werkelijkheid is. Als er bijvoorbeeld rookwolken opstijgen, waardoor men de zon niet meer kan zien, dan zei iemand uit de Joodse cultuur, dat de zon verduisterd werd. Wij zouden zeggen, dat we de zon niet meer kunnen zien. Volgens die Joodse cultuur zou de zon helemaal geen licht meer geven, terwijl dat absoluut niet het geval hoeft te zijn. Het is slechts een accentverschil, waarbij geen duidelijke scheidslijn te trekken is. We moeten er wel aan denken, want het kan aanleiding geven tot grote misverstanden.

---

¹² Zo wordt bijvoorbeeld in het bijbelboek Haggai gezegd, dat God de hemel en aarde zou laten beven (Hag.2:7,23^a). Zoals personen van iets moois of iets verschrikkelijks sterk onder de indruk kunnen raken, en daardoor kunnen beven, zo zouden ook de hemel en de aarde beven. Beven, omdat veel koninkrijken door onderlinge strijd ten onder zouden gaan. De hemel en aarde doen beven is in dit geval als een personificatie gebruikt. Een personificatie is een vorm van beeldspraak waarbij dieren, planten of levenloze dingen menselijke eigenschappen krijgen toegeschreven, of op een menselijke manier reageren. Dit komen we ook in andere gedeelten van de Bijbel tegen (vgl. Richt.5:4,5, 2Sam.22:8, Ps.68:8,9, 76:9, Jes.13:13, Ezech.38:20, Joël 2:10, 3:16). Zulke uitdrukkingen komen eveneens in het Nederlands voor. Dit betekent niet, dat er een echte hemelbeving of aardbeving zou komen, maar dat de natuur als het ware mee zou leven met de emoties en ervaringen van de mensen. Ze beleefden het dreunen van de aarde door het geweld van de talrijke legers. Het vuur waarmee soldaten en veroveraars vaak steden, akkers en boomgaarden in brand staken, liet de lucht in het hemelgewelf van de hitte trillen. Zo zagen en beleefden de mensen dit. Doordat de profetieën van Haggai zijn vervuld, kunnen we dit ook nog controleren. Van een echte concrete hemelbeving lezen we in de Bijbel niets. Ook heeft in die tijd niet de hele aarde gebeefd. Dit leert ons, hoe we een dergelijke uitdrukking bij nog onvervulde profetieën moeten uitleggen.

Het blijft echter concreet, en is nooit abstract of allegorisch. Bij gelijkenissen staat het zelfs altijd uitdrukkelijk aangegeven, dat het om een gelijkenis gaat!

¹³ Dronkert K., Gids voor het Oude Testament, Kampen, 1964, pag. 181 v.v.

Zo zijn er nog meer kleine verschillen. In onze tijd vindt men het belangrijk te weten waar, en wanneer iets gebeurt. In de oude Joodse cultuur vond men de betekenis van het gebeuren het belangrijkste. Wij beginnen meestal te vertellen bij het begin, en houden ons dan aan de tijdsvolgorde. De gebeurtenissen krijgen zo een tijdruimtelijke ordening. In de oude Joodse cultuur, behandelde men eerst het belangrijkste. De volgorde bestond uit thema's. Een strakke tijdsvolgorde was vaak afwezig. Zo wordt bijvoorbeeld het sterven van Terach in Gen.11:32 al vermeld, terwijl dit na het gebeuren in Gen.12 moet hebben plaatsgevonden. De profeet Daniël beschreef verscheidene malen dezelfde tijdsperiode vanuit andere gezichtspunten. Zo kreeg men een genuanceerder beeld.¹⁴

Toch gaf men de tijd wel realistisch weer. De tijd was voor hen geen symbool. Het was alleen wat minder belangrijk, dan bij ons. Hoewel het bijbelboek Richteren thematisch geschreven is, kan men met veel gereken de tijdsvolgorde wel (ongeveer) te weten komen. Ook de 3½ jaar vervolging die de profeet Daniël voorspelde, is letterlijk onder de Syrische koning Antiochus IV (175 – 164) uitgekomen. Vanaf het einde van 168 tot in het jaar 164 voor Christus heeft die onderdrukking geduurd.¹⁵ Hoewel men andere zaken belangrijker vond, veronachtzaamde men de tijdsweergave niet. Het is ook hier slechts een accentverschil.

De invloed van de cultuur uit het oude Midden-Oosten is het grootst. Invloeden van de Assyrische lijsten met realistische tijdrekeningen en van de eveneens concrete jaartabellen uit Egypte zijn onder andere in het bijbelboek Genesis terug te vinden. Het abstracte denken van de Griekse cultuur bestond in het oude Midden-Oosten niet. In Egypte rekende men alleen met 3 koeien, maar niet met 3 als abstract getal. De vaardigheden die men leerde, waren direct met een praktisch beroep uit de maatschappij van die tijd verbonden. Een op zichzelf staande tak van wetenschap die boven de praktijk verheven zou zijn, kende men niet. De Griekse wijsgeer Plato scheidde de wetenschap als iets verhevens af van de gewone praktijk (= het handelen), die voor het mindere volk bestemd zou zijn. Dit denkpatroon is on-bijbels.

Kort samengevat gaan we dus de volgende lijn aanhouden. We nemen in eerste instantie alles letterlijk.

Slechts in bepaalde gevallen wijken we daarvan af:

1. Als het erbij staat, dat we iets geestelijk op moeten vatten.
2. Als taalmiddelen in een andere richting wijzen. Dit kan bij bepaalde uitdrukkingen, of verbindingswoorden.
3. Als de aangehaalde motieven uit de rest van de Bijbel daar aanleiding toe geven.¹⁶ Kennis van de Bijbel is daarvoor nodig.
4. Als het verband waarin het staat, aanleiding geeft om het symbolisch op te vatten.

We proberen dus in eerste instantie het boek te lezen, zoals het op de eerste lezers overkwam.

---

¹⁴ De hoofdstukken in het bijbelboek Daniël staan ook niet in chronologische volgorde. Zo vond bijvoorbeeld de openbaring van de ram en de bok in het 8^e hoofdstuk eerder plaats, dan het verschijnen van de vreemde schrifttekens op de muur uit het 5^e hoofdstuk.

¹⁵ Zie Turenout T. van, Daniël, God is rechter, Grijskerk, 2019.

¹⁶ Een motief is de kleinste eenheid in tijd en ruimte binnen een verhaal. Een goed voorbeeld van een motief is de profetie van Immanuël (Jes.7:10-16). De profeet Jesaja zei tegen de slechte koning Achaz (732 – 727), dat een jonge vrouw uit zijn omgeving op dat moment een zoon kreeg. Zij zou die zoon de naam Immanuël (= God is met ons) geven. Voordat Immanuël goed en kwaad van elkaar kon onderscheiden, zou Achaz al bevrijd zijn van zijn belagers: koning Resin (754 – 732) van Aram en koning Pekach (734 – 732) van Israël. De bevolking van hun landen zou zijn weggevoerd. Dat kan niet rechtstreeks op de Here Jezus slaan, want voordat Jezus Christus geboren werd, waren Resin en Pekach al lang uit Achaz' rijk vertrokken, en was koning Achaz al eeuwen geleden gestorven.

In Matteüs 1:23 lezen we, dat deze geschiedenis nog eens zou gebeuren. Zoals God ten tijde van de duistere periode van de zeer slechte koning Achaz zich over zijn volk had ontfemd, zo zou Hij opnieuw zijn licht laten stralen in de donkere tijd. Een nieuwe Immanuël werd geboren: Jezus Christus, God is met ons.

Vanuit het referentiekader van de eerste lezer kunnen we dan de lijnen doortrekken naar vandaag.

5. De vorm en structuur van het boek.

De bijbelboeken Hosea tot en met Maleachi worden de kleine profeten genoemd. Deze bijbelboeken omspannen de periode vanaf de 8e tot en met de 5e eeuw voor Christus. Ze worden klein genoemd, omdat ieder bijbelboek van de 12 kleine profeten een relatief geringe omvang heeft, als men dat vergelijkt met grote profeten zoals Jesaja en Jeremia. Vanwege de geringe omvang schreven de Joden deze bijbelboeken op één rol. Ze noemden ze *de 12*, of *de 12 profeten*, en telden ze als één boek.¹⁷

De volgorde van de 12 bijbelboeken in onze Bijbel is overgenomen uit het Hebreeuwse Oude Testament.¹⁸ Deze volgorde is niet bepaald door historische overwegingen. Alleen de laatste 3 profeten na de ballingschap staan in tijdsvolgorde. In de Joodse cultuur van die tijd gebruikte men ook meer de thematische volgorde. Toch is er geen duidelijke thematische ordening aanwezig.

Bij de volgorde van deze 12 bijbelboeken spelen andere overwegingen een rol. Het lijkt erop, dat in eerste instantie de eerste 10 profetische boeken afwisselend zijn geordend, en dat daaraan later de laatste 2 bijbelboeken zijn toegevoegd.

Nr.	Profeet	Werkterrein	Wereldmacht	Thema
1	Hosea	Israël	Assyrië	De hoer Israël
2	Joël	Juda	Perzië	De sprinkhanenplaag
3	Amos	Israël	Assyrië	Tegen onrecht en liefdeloosheid
4	Obadja	Juda	Babel	Vonnis over Edom
5	Jona	Israël	Assyrië	Gods liefde voor heidenen met berouw
6	Micha	Juda	Assyrië	Tegen de zonde
7	Nahum	Juda	Assyrië	Vonnis over Ninevé
8	Habakuk	Juda	Babel	Vonnis over de Chaldeeën
9	Zefanja	Juda	Assyrië	De dag van berechting en beloning
10	Haggai	Juda	Perzië	Opwekking tot herbouw van de tempel
11	Zacharia	Juda	Perzië	Reiniging van de zonde
12	Maleachi	Juda	Perzië	De dag van berechting en beloning

Hoogstwaarschijnlijk heeft men bij de eerste 5 bijbelboeken de Judese en Israëlitische profeten met elkaar willen afwisselen.¹⁹ De laatste 5 profeten (van de eerste 10) werkten allemaal in Juda. Bij eerste 10 boeken is bij de oneven nummers Assyrië de wereldmacht. Bij de even nummers begint het met de nieuwste wereldmacht Perzië, en loopt het terug tot het oudste wereldrijk Assyrië, waarna het weer oploopt tot het Perzische rijk. Na de ordening van deze 10 bijbelboeken zijn de laatste 2 eraan toegevoegd.

Hoe is de vorm of de indeling van het bijbelboek Habakuk? Is het thematisch? Behandelt het

¹⁷ Zie bijvoorbeeld Sirach 49:10. Ook bij de Dode Zeerollen stonden de 12 kleine profeten op één rol. Abegg M. Jr., *The Dead Sea scrolls Bible*, San Francisco, 1999, pag. 417.

¹⁸ Deze volgorde is al heel oud. In de Dode Zeerollen werd ook deze volgorde aangehouden.

¹⁹ Amos was van Judese afkomst, maar hij werkte in het Tienstammenrijk Israël.

bepaalde onderwerpen, of is het chronologisch, zodat alle hoofdstukken als in een tijdbalk na elkaar in vervulling gaan.

Door een samenspel van vorm en inhoud ontstaat de structuur van een boek. Dit is ook met Habakuk het geval. In dit bijbelboek speelt de tijd een ondergeschikte rol. Het is wel chronologisch geordend. Het bijbelboek bestaat uit 3 delen.

In het eerste deel klaagt de profeet Habakuk bij God over de slechtheid en liefdeloosheid van zijn volk. De Here geeft hem dan als antwoord, dat Hij de Joden door de Chaldeeën zal laten straffen voor hun zonden.

Dit antwoord verbaast de profeet, want de Chaldeeën zijn nog slechter dan zijn eigen volksenoten. Daarom vraagt hij in het volgende deel van het bijbelboek aan God, waarom Hij het slechte Chaldeeuwse volk het minder slechte Joodse volk laat straffen. De Here zegt dan, dat Hij, nadat het Joodse volk is gestraft, de Chaldeeën zal berechten voor hun slechte daden.

Het laatste deel is een gebed van de profeet in de vorm van een psalm. Daarin prijst hij de grote daden van God. Hij spreekt zijn vertrouwen uit in het werk van de Here. De profeet verwacht alles van Hem.

Zo komen we bij de volgende indeling:

1. Hoofdstuk 1:1-11; Eerste klacht van Habakuk, en het eerste antwoord van God.
2. Hoofdstuk 1:12-2:20; Tweede klacht van Habakuk, en het tweede antwoord van God.
3. Hoofdstuk 3; Gebed van Habakuk in de vorm van een psalm.

3. HET BIJBELBOEK HABAKUK.

1. Opschrift.

Hoofdstuk 1:1

1 De openbaring die de profeet Habakuk heeft waargenomen.

***

Over Habakuk (= De omhelsde) is buiten het bijbelboek zelf niets bekend. De naam Habakuk komt maar 2 keer in de hele Bijbel voor. Beide keren staat de naam alleen maar in het bijbelboek Habakuk zelf (Hab.1:1, 3:1). Zelfs een nadere aanduiding bij de naam ontbreekt. We weten niet, wie zijn vader was, of in welke plaats hij is geboren. We beschikken vanuit de Bijbel bijna alleen over het gegeven, dat de profeet de dreigende komst van de Chaldeeën voorspelde (Hab.1:6). Uit het slot van dit bijbelboek valt hoogstwaarschijnlijk op te maken, dat Habakuk een Leviet was (Hab.3:19^b).

1 De (draag)last (of De opdracht) (= De openbaring/profete) die de profeet Habakuk heeft waargenomen (of aanschouwd/gezien) (vgl. Jes.13:1, Nah.1:1, Zach.9:1, Mal.1:1).

In het midden en zuiden van het Tweestromenland woonden de Chaldeeën.²⁰ Het Babylonische rijk van de Chaldeeën verdrong het Assyrische rijk, en werd het machtigste in het Tweestromenland en het hele Midden-Oosten. In 605 voor Christus veroverde de kroonprins van het Babylonische rijk: Nebukadnezar II (604 – 562), het Tweestammenrijk Juda (2Kon.24:1, 2Kron.36:6,7, Dan.1:1,2). De profeet Habakuk, die deze verovering voorspelde, moet dus voor 605 hebben geprofeteerd.

Toen Habakuk optrad, klaagde hij bij God erover, dat de Chaldeeën nog slechter waren, dan de Joden in het Tweestammenrijk Juda. Het geweld van de Chaldeeën tijdens de opmars tegen de Assyriërs en de omliggende volken was dus al bij de profeet bekend (Hab.1:13-17)! De korte Egyptische overheersing van het Tweestammenrijk Juda van 609 – 605 werd door Habakuk niet voorspeld, omdat die hoogstwaarschijnlijk al was begonnen. In die tijd regeerde koning Jojakim (608 – 597). Hij was door farao Necho II (609 – 594) in het Tweestammenrijk Juda als vazalkoning van Egypte aangesteld (2Kon.23:33-35, 2Kron.36:3,4). Habakuk profeteerde dus omstreeks 607 voor Christus.

In de periode dat Habakuk optrad, was hij niet de enige profeet. In zijn tijd profeteerden ook de profeet Jeremia en de wat minder bekende profeet Uria (Jer.1:1-3, 26:20-23).

Het woord *waargenomen* of *gezien* in het slot van het 1^e vers wil niet altijd aangeven, dat iemand iets heeft gezien. Misschien kreeg de profeet geen droom of visioen, want er wordt vooral vermeld, wat hij hoorde (Nah.3:2,16). Hij luisterde naar de (innerlijke) stem van de Here (Hab.2:1,2).

---

²⁰ Het Hebreeuwse woord voor *Chaldeeën* is *Kasdim*. Waarschijnlijk stammen de Kasdim af van Kesed. Kesed of Chesed was een zoon van Nahor, de broer van Abraham (Gen.22:20-22). Kesed, de vermoedelijke voorvader van de Chaldeeën was dus een oomzegger van Abraham.

2. Habakuk klaagt over de slechtheid van zijn volk.

Hoofdstuk 1:2-4

2 “Hoelang, Jahweh, heb ik om hulp geroepen, en luistert U niet? Ik roep tegen U: “Geweld!”, en U redt niet.”

3 “Waarom laat U mij onrecht zien, en laat U mij naar ellende kijken? Verwoesting en geweld zijn voor mijn ogen. Er is onenigheid, en ruzie laait op.”

4 “Daardoor wordt de wet genegeerd, en komt het recht nooit naar voren, want de kwaadaardige omsingelt de rechtvaardige. Daardoor komt het recht verdraaid naar voren.”

***

2 “Hoelang (of Tot Wanneer), Jahweh,²¹ heb ik (om hulp) geroepen (of geschreeuwd), en luistert U niet? Ik roep (om hulp) tegen (of naar) U: “Geweld!”, en U redt (of U verlost) niet.”

Met *Jahweh* wordt God de Vader bedoeld (Zach.14:7, vgl. Mat.24:36, Mark.13:32, Ps.110:1). Geen mens kan Hem (volledig) zien, want dan zou hij of zij sterven (Ex.33:18-23). De heerlijkheid van Jahweh is daarvoor veel te groot.²²

De profeet heeft naar Jahweh om hulp geroepen, omdat in die tijd de slechtheid en liefdeloosheid in zijn land toenamen. Hij vroeg aan Hem, of Hij zijn dienaren tegen het geweld en de onderdrukking van zijn kwaadaardige volksgenoten wilde beschermen.

Bovendien werd het Tweestammenrijk Juda door Egypte onderdrukt. Het Joodse volk moest aan de farao 100 talenten zilver en een talent goud betalen (2Kon.23:33,35, 2Kron.36:3).²³

3 “Waarom laat U mij onrecht zien, en laat U (mij) naar ellende (of onheil/moeite) (om)-kijken (of (om)zien)? [En] verwoesting en geweld zijn [voor/aan] voor (of tegenover) mij(n) ogen. [En] er (of het) is onenigheid (of (woorden)strijd/ruzie), en ruzie laait op (of verheft zich).”

4 “Daardoor wordt de wet genegeerd (of terzijde geschoven/ontkracht), en trekt het recht voor altijd (of voortdurend) niet uit (of weg) (= en komt het recht nooit naar voren), want (of (om)dat/Ja,) de kwaadaardige omsingelt de rechtvaardige. Daardoor trekt het recht verdraaid uit (of weg) (= Daardoor komt het recht verdraaid naar voren).”

---

²¹ *Jahweh* betekent *Ik zal zijn, die Ik ben*, of *Ik ben, die Ik ben*. Hij is de trouwe Verbondsgod. Met deze naam maakte God zich aan Mozes bekend (Ex.3:14). De Statenvertalers vertaalden deze naam van God met *de HEERE*. Die naam wordt niet zomaar gebruikt. Als die naam van God wordt gebruikt, dan heeft dat een bepaalde betekenis. Het wil zeggen: “Geloof het nu maar, want Ik, de Verbondsgod, Ik ben, die Ik ben, heeft het gezegd.”

²² De Here Jezus wordt echter nergens in de Bijbel met Jahweh aangeduid. Hij kan wél door mensen worden gezien. Voor zijn komst als een sterfelijk mens op deze wereld, vertoonde de Zoon van God zich aan sommige mensen als dé Knecht van de Here ofwel dé Knecht van Jahweh. Bij de beschrijvingen van zijn verschijningen in het Oude Testament blijkt dat uit het tekstverband (Gen.16:10-13, 22:11,12, 31:11-13, Ex.3:2, Num.22:22-35, Joz.5:13-15, Richt.6:11-23, 13:3-22, Zach.1:8-12).

²³ Een talent is ruim 30 kilo(gram). Dat is dus ruim 3000 kilo(gram) zilver en ruim 30 kilo(gram) goud.

3. Voor straf zullen de Chaldeeën komen.

Hoofdstuk 1:5-11

5 “Kijkt rond onder de heidenvolken, let op, en verbaast je! Weest verwonderd! Ja, er gebeurt een heleboel werk in jullie dagen. Jullie zullen het niet geloven, wanneer het verteld wordt.”

6 “Ja ziet, Ik wek de Chaldeeën op, dat nare en onstuimige heidenvolk, dat door de breedten van de aarde gaat om woonplaatsen in bezit te nemen, die niet van hem zijn.”

7 Verschrikkelijk en angstaanjagend is het. Het bepaalt zijn eigen recht, en zijn roem verspreidt zich.

8 Zijn paarden zijn sneller dan luipaarden, en feller dan wolven in de avond. Zijn ruiters komen aanrennen. Zijn ruiters komen van ver. Zij vliegen als een arend die toeschiet om te verslinden.

9 Ieder daarvan komt voor geweld. Hun voorhoede is naar de oostenwind gericht, en het verzamelt gevangenen als zand.

10 Met koningen drijft het de spot, en machthebbers zijn daarvoor belachelijk. Het lacht zelf om elke vesting. Het werpt er aarde tegenop, en het neemt die in.

11 Dan verandert het de windrichting, en het trekt verder. Hij zal zich schuldig maken van wie zijn macht zijn afgod is.

***

5 “Kijkt (rond) onder de (heiden)volken, let op (= ziet (om)/kijkt (om)), en verbaast je! Weest verwonderd (of staat verbaasd)! Ja, (of want/(om)dat) werkend werk is (= Ja, er gebeurt een heleboel werk) in jullie dagen. Jullie zullen (het) niet geloven (of vertrouwen), wanneer (of als/(om)dat/want/Ja,) het verteld (of herhaald/geteld) wordt.” (vgl. Hand.13:41)

Wat de profeet Habakuk van God hoorde, zou dus nog gebeuren in de tijd dat hij leefde.

6 “Ja (of want/(om)dat) zie(t), Ik wek de Chaldeeën op (of laat de Chaldeeën opstaan), het (= dat) bittere (= nare/rebelse) en haastige (= onstuimige/voortvarende) (heiden)volk, het (= dat) naar (of voor/tot(aan)/langs) (= door) de breedten van de aarde (of van het land) gaat om woonplaatsen (of woningen) in bezit te nemen, (die) niet van (of voor) hem zijn.”

De Chaldeeën woonden in het midden en zuiden van het Tweestromenland.²⁴ Toen het Assyrische rijk verzwakte, veroverden de Babylonische koning Nabopolassar (625 – 605) en zijn bekendere zoon Nebukadnezar II (604 – 562) dat gebied.

7 Verschrikkelijk (of Vreselijk) en angstaanjagend (of ontzagwekkend) is het (of hij). Zijn recht is van hem (= Het bepaalt zijn eigen recht), en zijn verhevenheid (of zijn waardigheid/hoogheid) trekt (of gaat) uit (of weg/naar buiten) (en zijn roem verspreidt zich).

8 Zijn paarden zijn sneller dan luipaarden (of panters), en feller (of scherper/waakzamer) dan wolven van (= in) de avond. Zijn ruiters komen aanrennen (of springen rond/handelen trots). [En] zijn ruiters komen van ver. Zij vliegen (zo)als een arend (of een adelaar) (die) zich heeft gehaast (= toeschiet/zich haast) om te verslinden (of te eten).

Luipaarden komen in een groot deel van Afrika en Azië voor. Deze roofdieren kunnen erg snel lopen, en gaan evenals wolven vaak 's avonds op jacht.

---

²⁴ Het Hebreeuwse woord voor *Chaldeeën* is *Kasdim*. Waarschijnlijk stammen de Kasdim af van Kesed. Kesed of Chesed was een zoon van Nahor, de broer van Abraham (Gen.22:20-22). Kesed, de vermoedelijke voorvader van de Chaldeeën was dus een oomzegger van Abraham.

9 Ieder daarvan (of Het geheel) (= van dat vijandige heidenvolk) komt voor (of tot) geweld. De gerichtheid (of De begeerte/geestdrift) van hun voorkant (= hun voorhoede) (of hun gezicht) is naar de oostenwind (of naar het oosten/naar voren/voorwaarts) (= Hun voorhoede is naar de oostenwind (= het westen) gericht), en het (of hij) verzamelt gevangenen als zand.

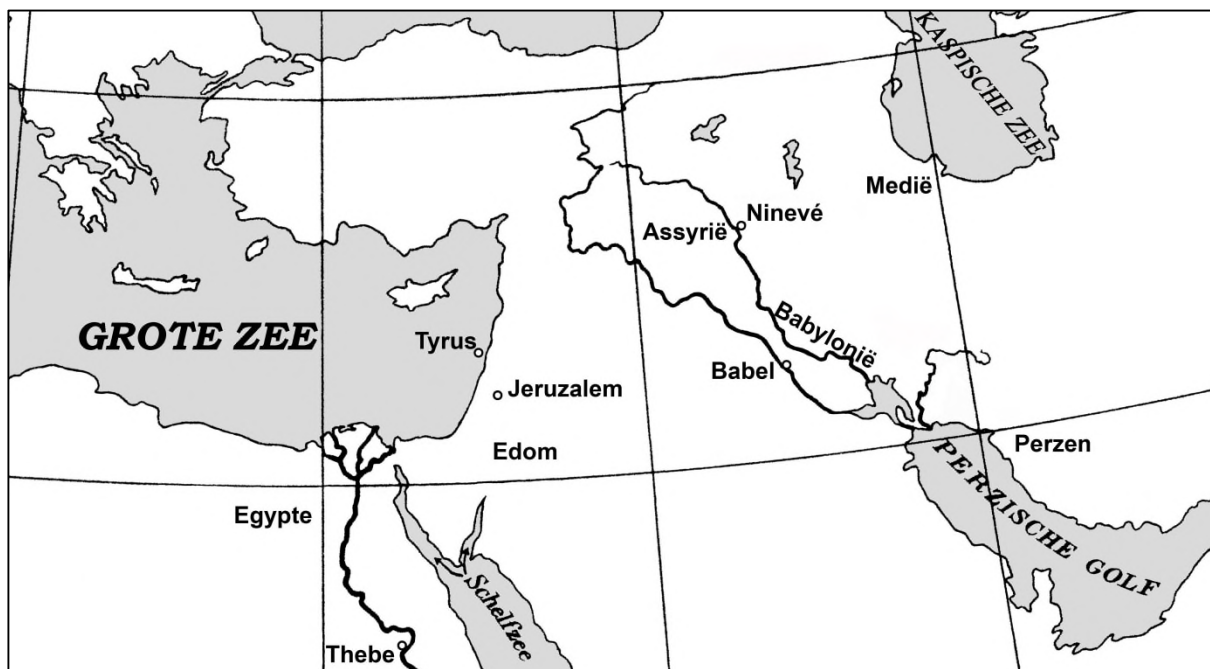
Het vijandige Chaldeeuwse volk is blijkbaar gewelddadig. Hun soldaten rukken op naar het westen. Ze nemen erg veel mensen gevangen. Het grote aantal wordt vergeleken met de talloze zandkorrels (vgl. Gen.22:17. 32:12, 41:49, Joz.11:4, Richt.7:12, enz.).

10 Met (of In/Door) koningen drijft het (of hij) de spot, en machthebbers zijn voor (of van) hem (= zijn daarvoor) belachelijk. Het of (Hij) lacht zelf om elke vesting. [En] het (of hij) hoopt (of verzamelt) (= werpt) (er) aarde (of grond/stof) (tegen)op, en het (of hij) neemt het (of haar/hem) (= die) (in).

De Babylonische koning Nabopolassar (625 – 605) veroverde het gebied van de omliggende volken. Al voordat zijn zoon Nebukadnezar II (604 – 562) aan de regering kwam, trok hij naar het westen, en veroverde hij als kroonprins in 605 voor Christus het Tweestammenrijk Juda. Hij was op het slagveld meestal heel succesvol.

11 Dan (of Toen/Vroeger) heeft het (of hij) veranderd (= verandert het (of hij) de wind-(richting) (of de geest), en het (of hij) trekt verder (of gaat verder (of voorbij)). Hij (of Het) zal zich schuldig maken (of zal onrecht begaan) van wie (of welk/die/dit) zijn macht (of zijn kracht) [als (of tot/voor)] zijn (af)god is.

Nebukadnezar II trok met zijn leger snel verder om nog meer gebied te veroveren. De onderworpen volken buitte hij uit. Van het geld en materiaal, dat hij binnenhaalde, liet hij in de stad Babel mooie bouwwerken maken tot eer en glorie van zijn macht, zijn naam en zijn rijk.²⁵ Hij vereerde zijn eigen kracht.

²⁵ Het woord *Babel* wordt in de Bijbel zowel voor het land Babylonië als voor de hoofdstad Babylon gebruikt (Voor het land, 2Kon.20:12,14,18, 24:1, enz.; en voor de stad, Gen.10:10, 11:9, 2Kon.17:24,30, Dan.4:29, enz.). Ook is er soms sprake van het gewest Babel (Ezra 7:16, Dan.2:48,49, 3:1,12,30). Uit het verband of de context moet duidelijk worden, wat er wordt bedoeld.

In het bijbelboek Daniël kunnen we lezen, hoe Nebukadnezar II een beeld als symbool van zijn machtige rijk wilde laten vereren. Door het ingrijpen van Jahweh moest de trotse en heerszuchtige vorst Hem als een machtige God erkennen (Dan.3).

Omdat koning Nebukadnezar II (604 – 562) de onderworpen volken onderdrukte en afperste, liet de Almachtige hem door een droom waarschuwen. De profeet Daniël, die daar aan het hof werkte, legde aan hem de droom uit, en zei, dat de koning eerlijk moest zijn, en zijn volk en de onderworpen volken niet moest onderdrukken en uitbuiten. Blijkbaar had de Babylonische koning niet voldoende geluisterd, want hij werd door Jahweh 7 jaren lang gestraft. Uiteindelijk moest Nebukadnezar II erkennen, dat de Here gelijk had, en dat Hij de machtigste God was (Dan.4).²⁶

---

²⁶ Zie ook Turennout T. van, Daniël, God is rechter, Grijskerk, 2019.

4. Habakuk zegt, dat de Chaldeeën nog slechter zijn.

Hoofdstuk 1:12-17

12 “Bent U er niet vanaf oudsher, Jahweh, mijn God, mijn Heilige? Wij zullen niet sterven. Jahweh, voor een vonnis hebt U hem aangesteld. Rots, om te straffen hebt U hem benoemd.”

13 “Uw ogen zijn te zuiver om slechtheid te zien. U kunt niet naar ellende kijken. Waarom kijkt U naar verraders om? U zwijgt, wanneer een kwaadaardige iemand verzwelgt, die rechtvaardiger is dan hij.”

14 “U maakte de mensen als de vissen van de zee; als de kruipende dieren. Onder hen is geen leider.”

15 “Het geheel heeft hij met een vishaak opgetrokken. Hij sleept het weg met zijn visnet, en hij verzamelt het in zijn vissersnet. Daarom is hij blij, en is hij vrolijk.”

16 “Daarom offert hij aan zijn visnet, en ontsteekt hij een reukoffer voor zijn vissersnet, want daardoor is zijn deel rijk aan vet, en zijn eten overvloedig.”

17 “Zal hij daarom zijn visnet blijven uitwerpen, en zal hij voortdurend volken zonder medelijden doden?”

***

12 “Bent U (er) niet van(af) ouds(her) (of weleer/het begin/het oosten), Jahweh, mijn God, mijn Heilige? Wij zullen (of moeten) niet sterven. Jahweh, voor een vonnis (of een oordeel/rechtzaak) hebt U hem (aan)gesteld. [En] Rots, om te (be)straffen hebt U hem benoemd (of gevestigd).”

Ondanks dat de Here zeer zware straffen voor het Tweestammenrijk Juda aankondigde, wist de profeet, dat Gods volk niet zou sterven. Zijn volk zou niet worden uitgeroeid. Dit wist hij, omdat Jahweh koning Nebukadnezar II (604 – 562) had aangesteld om zijn ongehoorzame volk te straffen, en niet om het te vernietigen.

13 “(Uw) ogen zijn (te) zuiver om slechtheid (of kwaad) te zien. [En] U kunt niet naar ellende (of onheil/gezwoeg/moeite) (om)kijken (of (om)zien). Waarom kijkt (of ziet) U naar verraders (of trouweloze(mense)n) (om)? U zwijgt (of houdt zich doof) met (of in) het verzwelgen (of verslinden) van een kwaadaardige een rechtvaardige(r) dan hij is (= U zwijgt, wanneer een kwaadaardige iemand verzwelgt (of verslindt), die rechtvaardiger is dan hij.”

Met de verraders en de kwaadaardige verzwelgers in vers 13 worden de Chaldeeën bedoeld (vgl. Jes.21:2, 33:1). Het brute optreden van dat volk was al bij de profeet Habakuk bekend. Hij had gehoord, hoe ze het Assyrische rijk en de omliggende volken hadden veroverd. Vergeleken met de oorlogszuchtige en wrede Chaldeeën was het ongehoorzame Joodse volk nog rechtvaardiger. Waarom zou God het Joodse volk straffen met de Chaldeeën, die nog veel slechter en kwaadaardiger waren?

14 “U maakte (of [En] U maakt) de mens(en) als de vissen van de zee; als de kruipende dieren. Onder (of In/Met) hem (of het) (= Onder hen/Daaronder) is geen leider (of bestuurder/heerser).”

Hier worden dieren opgesomd, die geen beschermende leider hebben. Zonder God als koning heeft het Joodse volk ook geen bescherming, en is het vrijwel machteloos.

15 “Het geheel (of Ieder daarvan) heeft hij met (of door/in) een (vis)haak opgetrokken. Hij sleept het (of hem) weg met (of in/door) zijn (vis)net, en hij verzamelt het (of hem) in (of

met/door) zijn (vissers)net. Daarom (of Daarover) is hij blij, en is hij vrolijk (of en juicht hij).”

Dit vers gaat over de koning van Babylonië, die mensen en volken vangt.

16 “Daarom (of Daarvoor) (slacht)offert hij aan (of voor) zijn (vis)net, en ontsteekt (of brengt) hij een reukoffer voor (of aan) zijn (vissers)net, want (of (om)dat) door (of met/in) hen (= daardoor) is zijn (aan)deel (rijk aan) vet, en zijn eten (of zijn voedsel) overvloedig (of weelderig/vet).”

De Babylonische koning vertrouwde op zijn eigen macht. Deze macht vereerde hij als een god (vgl. v.11). De staat Babylonië met de koning moest worden aanbeden (Dan.3:1-23).

17 “Zal hij daarom (of daarvoor) zijn (vis)net (blijven) uitwerpen (of leegmaken), en zal hij voortdurend (of altijd) geen medelijden hebben om (heiden)volken te doden (= en zal hij voortdurend (of altijd) (heiden)volken zonder medelijden doden)?”

De profeet Habakuk vroeg zich hier af, waarom de Joden (en andere volken) zouden worden gestraft, terwijl de Chaldeeën ongestraft maar mensen op grote schaal konden onderdrukken en vermoorden.

5. God zal de Chaldeeën berechten.

Hoofdstuk 2

1 Ik ga op mijn wachtpost staan, en ik stel me boven in de vesting op. Ik zal opletten om te zien, wat Hij tegen mij zal spreken, en welk antwoord ik zal krijgen op mijn klacht.

2 Jahweh antwoordde mij. Hij zei: “Schrijf de openbaring op, en zet het duidelijk op de schrijftafels, zodat men het bij het voorbijlopen zal kunnen lezen,

3 want de openbaring die nog is voor de vastgestelde tijd, haast zich zonder falen naar het einde. Als het nog uitblijft, wacht erop, want het zal zeker komen! Wegblijven zal het niet.”

4 Zie, is iemand trots, dan is hij niet oprecht geweest, maar een rechtvaardig iemand zal door zijn geloof leven.

5 Zeker, want de wijn bedriegt de trotse kerel. Hij blijft niet thuis, die zijn begeerte zo groot gemaakt heeft als het dodenrijk. Hij is zoals de dood, en hij wordt niet verzadigd. Hij verzamelt bij zichzelf alle heidenvolken, en hij brengt alle volken bij zichzelf bijeen.

6 Zullen die niet allemaal een spreuk en een spotlied over hem aanheffen? Raadselachtige vragen zijn er omtrent hem. Men zal zeggen: “**Wee hem** die zich steeds meer toe-eigent, wat niet van hem is, - Hoelang nog? - en geleend goed op zich laadt!”

7 “Zullen niet plotseling je schuldeisers opstaan, en wakker worden, die je laten bibberen? Je zult voor hen als buit worden.”

8 “Omdat jijzelf veel volken hebt geplunderd, zal de rest van de volken, jou plunderen om het vergoten bloed van mensen en om het geweld tegen het land, de stad en al haar inwoners.”

9 **Wee hem** die met geweld en slechtheid oneerlijke winst bijeenbrengt voor zijn huis om zijn nest in de hoogte te bouwen om zich los te maken uit de greep van het onheil!

10 Jij hebt schande tegen jouw koningshuis beraamd door veel volken uit te roeien, en jij hebt gezondigd.

11 Ja, de steen schreeuwt vanuit de muur, en de balk zal haar antwoorden vanuit het houtwerk.

12 **Wee hem** die een stad bouwt met vergoten bloed, en een stad op onrecht sticht!

13 Zie, is het niet vanuit Jahweh van de hemelse legers, dat volken zich vermoeien voor het vuur, en natiën zich afmatten voor niets?

14 Ja, de aarde zal vol worden om de heerlijkheid van Jahweh te kennen, zoals het water de bodem van de zee bedekt.

15 **Wee hem** die zijn naaste laat drinken, vergif eraan toevoegt, en hem zelfs dronken maakt om naar zijn naaktheid te kijken!

16 Je bent meer verzadigd met schande dan met eer. Drink ook zelf, en laat de voorhuid van je penis zien! De beker in de rechterhand van Jahweh zal boven jou worden omgekeerd, en schandelijk uitbraaksel zal komen over jouw eer,

17 want het geweld tegen de Libanon zal je bedekken. Het geweld tegen dieren zal je ontstellen om het vergoten bloed van mensen en het geweld tegen het land, de stad en al haar inwoners.

18 Wat is het nut geweest van een uitgehouwen beeld, dat zijn maker het heeft uitgehouwen? Wat is het nut geweest van een gegoten beeld en een leugenachtige verschijning, als de maker van zijn maaksel erop heeft vertrouwd, dat hij stomme afgoden heeft gemaakt?

19 **Wee hem** die tegen een stuk hout zegt: “Word wakker!”, en tegen een zwijgende steen: “Ontwaak!”. Geeft het onderwijs? Zie, het is met goud en zilver overtrokken, maar er is volstrekt geen geest in.

20 Jahweh echter, is in zijn heilige tempel. Zwijg voor Hem, heel de aarde!

***

1 Ik zal (= ga) op mijn wachtpost staan, en ik stel me boven (of op) (= boven in) de vesting(stad) (of het bolwerk) op. Ik zal opletten (of waken) om te zien, wat (of hoe) Hij tegen (of door/in) mij zal spreken, en wat (of hoe) ik zal laten terugkeren (= en welk antwoord ik zal krijgen) op (of over) mijn (aan)klacht (of mijn verwijt/bestrafing/vermaning).

Waarschijnlijk trok de profeet Habakuk zich terug op een hooggelegen plaats, die hij als wachtpost gebruikte om met God te praten, en het antwoord van Hem af te wachten.

Het woord *zien* wil niet altijd aangeven, dat iemand iets ziet. Misschien kreeg de profeet geen droom of visioen, want er wordt vooral vermeld, wat hij hoorde (Nah.3:2,16). Hij luisterde naar de (innerlijke) stem van God (v.2).

Profeten van God worden in de Bijbel wachters genoemd (Jes.21:11,12, Jer.6:17, Ezech.3:17, 33:7, Hos.9:8^a).

2 Jahweh antwoordde mij.²⁷ Hij zei: “Schrijf de openbaring (of het visioen) op, en zet (of maak) (het) duidelijk op de (schrijf)tafels (of de (klei)tabletten), zodat men (of hij) in hem (= daarin) lezend (snel) (voorbij)loopt (= zodat men het bij het (snel) (voorbij)lopen zal (kunnen) lezen),

3 want (of (om)dat) de openbaring (of het visioen) (di(e/dat) nog is voor de vastgestelde tijd, [en] blaast (of hijgt) (= haast zich/jaagt) [en] het (of hij) zal niet falen (of zal geen bedrog zijn/niet liegen) (= haast zich zonder falen) naar het einde. Als het (of hij) talmt (of uitstelt/draalt/wacht) (= nog uitblijft), wacht (of kijk uit) voor (of naar) hem (= wacht erop), want (of (om)dat) het (of hij) zal zeker komen! Wegblijven (of Achterblijven) zal het (of hij) niet.”

Habakuk kreeg antwoord van God in de vorm van een openbaring. Ook het woord *openbaring* wil nog niet zeggen, dat de profeet een droom kreeg, of een visioen zag (v.1).

Duidelijk leesbaar moest Habakuk de boodschap van de Here opschrijven. Er is geen enkele reden, waarom hij dat niet letterlijk zou hebben uitgevoerd (vgl. Jes.8:1, 30:8, Jer.30:2, Ezech.4:1). Gods profeten kregen wel vaker opdrachten, die ze letterlijk moesten uitvoeren.²⁸

Met de schrijftafels werden waarschijnlijk kleitabletten bedoeld. Bij opgravingen zijn veel van deze kleitabletten gevonden. Ze zijn ongeveer 30 bij 35 centimeter. Het lijkt erop, dat de profeet Habakuk op de nog zachte klei moest schrijven (vgl. Jes.8:1, Ezech.4:1).

De openbaring die hij kreeg, zou niet onmiddellijk in vervulling gaan. Het zou nog duren tot

---

²⁷ *Jahweh* betekent *Ik zal zijn, die Ik ben, of Ik ben, die Ik ben*. Hij is de trouwe Verbondsgod. Met deze naam maakte God zich aan Mozes bekend (Ex.3:14). De Statenvertalers vertaalden deze naam van God met *de HEERE*. Die naam wordt niet zomaar gebruikt. Als die naam van God wordt gebruikt, dan heeft dat een bepaalde betekenis. Het wil zeggen: “Geloof het nu maar, want Ik, de Verbondsgod, Ik ben, die Ik ben, heeft het gezegd.”

²⁸ Daarbij waren soms vreemde en bizarre opdrachten. Zo gaf de profeet Jesaja zijn zonen erg vreemde namen (Jes.7:3, 8:3). Hij moest later 3 jaren lang naakt rondlopen (Jes.20:2-4). Jeremia mocht niet trouwen, en geen kinderen krijgen (Jer.16:2). De vrouw van de profeet Ezechiël zou spoedig sterven, en daar mocht hij niet eens over in de rouw zijn (Ezech.24:16). Hosea moest met een overspelige vrouw trouwen (Hos.1:2,3, 3:1-3).

de door God *vastgestelde tijd*. Over die vastgestelde tijd sprak later de profeet Jeremia. Die periode dat het volk Israël zou worden onderdrukt, zou 70 jaren duren (2Kron.36:22,23, Jer.25:11,12, 29:10). Binnen die 70 jaren viel ook de 49-jarige ballingschap.²⁹ Met het einde van de ballingschap eindigde tegelijkertijd de periode van 70 jaren.³⁰

Als de door God vastgestelde tijd zou zijn aangebroken, dan zouden de ontwikkelingen heel snel gaan, ook al zouden die 70 jaren in de beleving van de mensen lang duren. Met grote *haast* en *zonder falen* zou de profetie in vervulling gaan. Met *het einde* wordt het einde bedoeld van de (70-jarige) periode waarin de profetie in vervulling gaat (vgl. Dan.8:19). Hier heeft dat te maken met het einde van de tijd van ballingschap; het einde van Gods straf voor zijn volk.

Het einde van die straf kwam, toen in 538 de Perzische koning Kores II (559/538 – 529) het Babylonische rijk met de hoofdstad Babel veroverde.³¹ Deze verovering ging erg snel, en betekende voor alle Israëlieten de bevrijding uit de ballingschap. Ze mochten van koning Kores II weer terugkeren naar hun eigen land (2Kron.36:22,23, Ezra 1:1-4, Jes.44:28, 45:1).

Wat de profeet letterlijk op die tafels of kleitabletten moest schrijven, wordt in het bijbelboek Habakuk niet weergegeven. Wel schreef hij op zijn eigen manier en met zijn eigen woorden de inhoud van de openbaring op. Dat kunnen we lezen in de volgende verzen.

4 Zie, is zij (= zijn ziel) (= Zie, is iemand) trots (of opgezwollen/opgeblazen), (dan) is zijn ziel in (of met) hem (= is hij) niet (op)recht geweest, en (= maar) een rechtvaardige (= een rechtvaardig iemand) zal door (= of met/in) zijn geloof (of oprechtheid/trouw/standvastigheid) (her/over)leven (vgl. Rom.1:17, Gal.3:11, Hebr.10:38).

Als iemand trots is, en met God geen rekening wil houden, dan gaat het niet goed met hem. Al wordt een dienaar of dienaress van de Here door kwaadaardige mensen onderdrukt of vervolgd, heeft hij of zij ondanks alles door zijn of haar geloof het eeuwige leven (Mat.19:29, Mark.10:29,30, Luk.18:29,30, Joh.3:15,16,36).³² Deze boodschap wordt in de volgende ver-

---

²⁹ Hoe groter de zonde, hoe langer het volk zou worden onderdrukt, of in ballingschap gaan. Daarbij hield de Here ook rekening met de sabbatsjaren. Na elke 6 jaren kwam er een sabbatsjaar. Dan moest het land een jaar rust hebben (Lev.25:1-7). Als dat door ongehoorzaamheid niet gebeurde, dan moesten die jaren worden vergoed (2Kon.36:21). In die tijd moest het land (ver)woest en leeg zijn, zodat het weer tot rust kon komen. Dit had Mozes al namens God gezegd (Lev.26:27-43).

Opvallend is, dat het Tweestammenrijk Juda ruim 49 jaren in ballingschap ging. Het Joodse land had minimaal 49 (sabbats)jaren achter elkaar rust. $7 \times 49 \text{ jaren} = 343 \text{ jaren}$. Het volk ging in 586 voor Christus in ballingschap. Als we de periode van (ruim) 343 jaren daarbij optellen, komen we voor 929 voor Christus uit. In die tijd (932) splitste het Twaalfstammenrijk in een noordelijk Tienstammenrijk en een zuidelijk Tweestammenrijk.

Dat het Tienstammenrijk nog veel langer in ballingschap ging, had ook te maken met andere zonden. Daarbij moet vooral niet worden vergeten, dat het land als geheel niet leeg was. Tijdens de periode dat het Tienstammenrijk in ballingschap was, woonden de Joden van het Tweestammenrijk Juda gedurende een deel van die periode nog in het heilige land. God zag en ziet het als 1 land en 1 volk, en niet als 2 landen of 2 volken. Die splitsing van Israël was een groot kwaad, en een gevolg van de zonde.

³⁰ In het bijbelboek Daniël worden die 70 jaren de periode van Gods gramschap genoemd (Dan.8:19).

³¹ Het woord *Babel* wordt in de Bijbel zowel voor het land Babylonië als voor de hoofdstad Babylon gebruikt (Voor het land, 2Kon.20:12,14,18, 24:1, enz.; en voor de stad, Gen.10:10, 11:9, 2Kon.17:24,30, Dan.4:29, enz.). Ook is er soms sprake van het gewest Babel (Ezra 7:16, Dan.2:48,49, 3:1,12,30). Uit het verband of de context moet duidelijk worden, wat er wordt bedoeld.

³² Alle mensen die God niet willen dienen, zijn nog steeds geestelijk dood (vgl. Joh.5:25, Kol.2:13,14, 1Pet.4:6). Zo zei Jezus, dat de (geestelijk) doden hun doden moesten begraven (Mat.8:22, Luk.9:60). Tegen Nikodemus zei Hij, dat ieder mens opnieuw geboren moet worden om het eeuwige leven te kunnen binnengaan (Joh.3:3-12). Bij de gelijkenis van de verloren zoon werd de (geestelijk) dode zoon weer levend (Luk.15:24,32). Toen Lazarus echter gestorven was, zei de Messias, dat hij slechts sliep (Joh.11:11-14). Dat was ook het geval bij het dochtertje van Jairus (Mark.5:22,39, Luk.8:40,52).

zen verder uitgewerkt. Daarbij worden vooral de Chaldeeën 5 keer met *Wee hem* gewaarschuwd (vgl. Mat.23:13-36, Luk.11:39-52).

5 [En] zeker (of zelfs), want (of (om)dat/wanneer/als) de wijn bedriegt de trotse kerel. [En] hij (ver)blijft niet thuis, die zijn begeerte (of zijn hartstocht/ziel/zichzelf) (zo) groot maakt heeft als het dodenrijk. [En] hij is (zo)als de dood, en hij wordt niet verzadigd. [En] hij verzamelt bij zich(zelf) alle (heiden)volken, en hij brengt alle volken bij zich(zelf) bijeen (of en hij vergadert alle volken bij zich(zelf)).

Eerst wordt de overmoedigheid en het overmatig drinken van de Babyloniërs of Chaldeeën aan de kaak gesteld (vgl. Dan.5), maar hoogmoed komt voor de val (Spr.16:18). Hun egoïsme en liefdeloosheid leidden tot grote hebzucht, roven en moorden.

6 Zullen die niet allemaal een spreuk en een spotlied over (of tegen) hem (aan/op)heffen? Raadselachtige vragen (of Raadsels/Parabels) zijn (er) omtrent (of tegen/voor) hem. [En] men (of hij) zal zeggen: “**Wee (hem)** d(i)e meer laat worden (of laat vermeerderen) (= zich steeds meer toe-eigent), (wat) niet van (of voor) hem is, - Tot wanneer (= Hoelang nog)? - en geleend goed (of een zware schuld)³³ op (of boven/voor) zich(zelf) gewichtig maakt (= laadt)!”

Spottend worden de geroofde bezittingen en schatten omschreven als *geleende goederen*. Die zogenaamd geleende spullen zouden weer terug moeten naar de oorspronkelijke eigenaren. Dat betekent, dat de omliggende volken hun bezittingen in de toekomst weer zouden gaan opeisen.

7 “Zullen niet plotseling je schuldeisers (of jouw bijters) opstaan, en wakker worden (of ontwaken), (die) je laten bibberen (of trillen/beven) (van angst)? Je zult voor (of van) hem (= hen) als (of tot) buit (of plundering[en]) worden (of zijn).”

8 “(Om)dat (of Want) jijzelf veel (heiden)volken hebt geplunderd (of beroofd), zal elk(e) (= de) rest (of overblijfsel) van de volken, jou plunderen (of beroven) om (of van-(wege)) het (vergoten) bloed van mens(en) en het geweld van (= tegen) het land (of de aarde), de stad en alle inwoners van in haar (= en al haar inwoners) (vgl. v.17^b).”

God zou het geweld van de Babyloniërs tegen het Tweestammenrijk Juda, de stad Jeruzalem en alle inwoners van het land (met de hoofdstad) wreken (2Kon.25:8-21, 2Kron.36:17-20).

Toen in 538 koning Kores II (559/538 – 529) het Babylonische rijk veroverde, werd de stad Babylon eerst nog mild behandeld. In 521 voor Christus kwam echter de stad tegen koning Darius I (521 – 485) in opstand. Daarom werd Babel door de Perzische koning zwaar gestraft. Er werd een groot bloedbad aangericht. Muren en torens werden afgebroken. Later werd Babel door koning Xerxes I (485 – 465) van haar (tempel)schatten beroofd. Tijdens de regering van Alexander de Grote (336/332 – 323) kwam er een kort herstel, maar na zijn dood liep de stad Babel leeg door oorlogen en opstanden. Volgens de Romeinse geschiedschrijver Plinius waren er in zijn tijd, de 1^e eeuw na Christus, nog slechts puinhopen van over.

9 **Wee (hem)** die met geweld (en) slechtheid (of onheil) oneerlijke winst (of onrechtmatig voordeel) wint (= bijeenbrengt) voor zijn huis om zijn nest in de hoogte te maken (of stellen) (= bouwen) om zich los te maken (of zich weg te rukken) (van)uit de (hand)palm (= de greep) van het onheil (of van slechtheid)!

Een hoog nest is meestal veilig. De bouwwerken van de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562) kenmerkten zich door hoge muren en stevige, grote paleizen (vgl. v.11).

---

³³ In sommige vertalingen wordt dit met *dikke modder* vertaald. Die vertaling wordt veroorzaakt door een splitsing van een Hebreeuws woord. Het past echter minder goed in de context. Daarom is daar niet voor gekozen.

Na 586 begonnen de veroveringen van het Babylonische rijk hun vruchten af te werpen. Alleen de stad Tyrus was nog niet ingenomen. Alle onderworpen volken werden van hun rijkdommen beroofd, en moesten schatting betalen aan Nebukadnezar II. De rijkdommen stroomden Babel binnen. Dat stelde de koning in staat om met veel grote bouwprojecten te beginnen. Toen is er heel veel gebouwd.

10 Jij hebt schande tegen (of voor) jouw (konings)huis beraamd (door) veel volken af te snijden (= uit te roeien), en jouw ziel (= en jij) hebt gezondigd.

Door veel mensen om het leven te brengen dacht de koning zijn positie te versterken. Het werd zijn ondergang, want hij laadde daardoor een grote schuld op zich en op zijn (konings)huis.

11 Ja, (of want/(om)dat) de steen schreeuwt vanuit de muur, en de balk zal haar (= de steen) antwoorden vanuit het hout(werk).

Alle gebouwen van de Babylonische koning getuigden tegen hem. Het was zo groots en massaal, dat het wel bijeen gestolen moest zijn.

12 **Wee (hem die)** een stad bouwt met (of door/in) (vergoten) bloed, en een stad met (of door/in) (= op) onrecht sticht (of fundeert)!

Door mensen te vermoorden en hun bezittingen te roven werd de grote stad Babylon *met vergoten bloed gebouwd, en op onrecht gesticht*.

Juist toen de trotse koning Nebukadnezar II (604 – 562) op het dak van zijn bijeen gestolen paleis uitbralde: “Is dit niet het grote Babel, dat ik gebouwd heb...”, werd hij door God gestraft (Dan.4:29-33).³⁴

13 Zie, is (het) niet vanuit Jahweh van de (hemelse) legers, en (= dat) volken zich vermoeien (of zwoegen) voor het vuur, en natiën zich afmatten voor niets (of leegheid/iijdelheid) (vgl. Jer.51:58^b)?

Het werk dat de Chaldeeën de volken afdwong om te doen, zou zinloos blijken. Ze matten zich af voor het vuur en voor leegte. De massale en grootse gebouwen zouden door vuur en verwoesting verdwijnen (Jer.51:58).

Jahweh zou het Babylonische rijk vernietigen, omdat het de komst van zijn koninkrijk in de weg stond. De Babyloniërs hadden de Joden uit hun land gehaald, en waren bezig de identiteit, cultuur en godsdienst van Gods volk uit te roeien (Dan.1:3-8). De staat Babylonië met de koning moest worden aanbeden (Dan.3:1-23). Zo kwam de komst van de Messias Jezus en zijn rijk in gevaar.

14 Ja, (of want/(om)dat) de aarde (of het land) zal vol worden om de heerlijkheid (of de glorie/eer) van Jahweh te (leren) (er)kennen, (zo)als de wateren (= het water) [op/over/boven] (de bodem van) de zee bedekken (= bedekt) (vgl. Num.14:21, Jes.11:9^b).

In de toekomst zal de hele aarde vergaan (Mat.24:35, Luk.21:33, 2Pet.3:10-12). Er zal een nieuwe wereld komen (2Pet.3:13, Op.21:1). Die nieuwe wereld *zal vol zijn van de heerlijkheid van Jahweh, zoals het water de bodem van de zee bedekt* (Jes.11:1-10).

15 **Wee (hem die)** zijn naaste (of zijn makker/vriend/metgezel) laat drinken, [je] ³⁵ vergif (of (wijn)zak/(wijn)fles) (eraan) toevoegt, en (hem) zelfs (of ook) dronken maakt om (of om-

---

³⁴ Zie ook Turenout T. van, Daniël, God is rechter, Grijskerk, 2019.

³⁵ In de Griekse handschriften staat het (bezittelijk voornaam)woord *je* of *jouw* niet. De Vulgaat heeft in plaats daarvan het (bezittelijke voornaam)woord *zijn*, en in de Dode Zeerollen is dit gedeelte verloren gegaan.

wille van/zodat) naar (of op/boven/over) hun (= zijn) naaktheid (om) te kijken (of (om) te zien) (vgl. Jer.51:39,57)!

In die tijd moest men soms een beker met wijn en vergif leegdrinken, als men de doodstraf had gekregen. Men voerde ook wel iemand dronken om hem vervolgens te overheersen. Zo kon iemand worden beroofd. Naakt en berooid liet men zo iemand achter. Naaktheid is een aanduiding van beroving en schande. Zo behandelden de Chaldeeën hun buurvölker en de Israëlieten. Hun steden lieten ze berooid en naakt (= zonder muren) achter. Daarover waren ze zelfs nog trots en blij.

16 Je bent meer verzadigd (geworden) (met) schande dan (met) eer (of heerlijkheid/glorie). Drink ook jij (= zelf), en laat de voorhuid (van je penis) zien (of en wordt als een onbesneden gerekend (of geteld))! De beker van (= in) de rechter(hand) van Jahweh zal boven (of over/op) jou worden omgekeerd, en schandelijk (uit)braaksel (of grote schande) (zal komen) over (of boven/op) jouw eer (of heerlijkheid/glorie),

17 want (of Ja,/(om)dat) het geweld van (= tegen) (de) Libanon zal je bedekken. [En] het geweld (of de verwoesting) van (= tegen) dieren zal je ³⁶ ontstellen (of ontzet laten zijn/verschrikken) om (of vanwege) het (vergoten) bloed van mens(en) en het geweld van (= tegen) het land (of de aarde), de stad en alle inwoners van in haar (= en al haar inwoners) (vgl. v.8^b).

De Chaldeeën en hun medestanders zouden voor hun misdaden en wreedheden eveneens een gifbeker krijgen. Die zou komen uit *de rechterhand van God*. Hij zou ze om hun wangedrag berechten.

Met *het geweld tegen de Libanon* wordt het massaal omhakken van bomen voor de bouwwerken bedoeld, zoals de gevechtstorens, de stormrammen, de verdedigingswerken en de woningen (vgl. Jes.14:8). Ook de Assyriërs deden dit (Jes.37:24). Het ontwrichtte de natuur.

Bovendien werd het mishandelen van dieren door de Here veroordeeld. Hierbij kan men denken aan het voortjagen van trekdieren, het te zwaar belasten van lastdieren, het wrede toetakelen van geroofd (slacht)vee en het onbehoorlijk jagen op dieren.

18 Wat is het nut (of het voordeel) geweest van een (uit)gehouden (of (uit)gesneden) beeld, (om)dat (of want) zijn maker (of zijn vormgever/formeerder) heeft (uit)gehouden (of (uit)gesneden)? (Wat is het nut geweest van) een gegoten beeld en een leugenachtige (of bedrieglijke) verschijning,³⁷ als (of (om)dat/want) de maker (of de vormgever/formeerder) van zijn maaksel (of vorm(sel)) op hem (= erop) heeft vertrouwd door (of om) het maken (of het doen/handelen) van stomme afgoden (of nietigheden/waardeloze dingen) (= vertrouwd, dat hij stomme afgoden heeft gemaakt (vgl. Jes.44:9,10)?

Hoewel de heidenen wel wisten, dat beelden en goden niet hetzelfde zijn, werd dat in de praktijk toch als een eenheid ervaren.

19 **Wee (hem die)** tegen een (stuk) hout zegt: “Word wakker!”, (en) tegen een zwijgende (of stille) steen: “Ontwaak!”. Geeft (of Onderwijst/Leert) het (of hij) onderwijs? Zie, het (of hij) is (met) goud en zilver overtrokken, en (= maar) er is geen elke (of geen alle) (= er is volstrekt geen/er is geen enkele) geest (of adem) in [zijn binnenste] (vgl. Jes.40:19,20).

---

³⁶ In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat hier *zal hen*. Op grond van de Griekse handschriften, de enige overgebleven Dode Zeerol met dit vers en het tekstverband is voor *zal je* gekozen. In vers 16 en 17 gaat het over Gods berechting van het Babylonische rijk.

³⁷ In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat hier *Een gegoten beeld en (= dat) bedrog (of leugen) onderwijst (of leert)*. Op grond van de Griekse handschriften, de enige overgebleven Dode Zeerol met dit gedeelte, (de Vulgaat) en het tekstverband is voor het beter passende *Een gegoten beeld en een leugenachtige (of bedrieglijke) verschijning* gekozen.

Spottend had de profeet Elia een paar eeuwen geleden gezegd, dat de afgod Baäl misschien wel zou slapen (1Kon.18:27). In de Oudheid zag men goden meestal als superwezens met menselijke eigenschappen. Ook in de psalmen wordt de Almachtige opgeroepen om waakzaam te zijn (Ps.7:7, 35:23, 44:24, 59:5,6, 78:65). Natuurlijk slaapt de Here, die alles regeert, niet (Ps.121:3^b-5^a), al ervaren mensen dat (op sommige momenten) misschien zo. Hij is altijd wakker en waakzaam. Hij is de echte en de enige God (Deut.4:35, 7:9^a, 2Kon.19:19).

20 En Jahweh (= Jahweh echter,) is in (of met) zijn heilige tempel (of paleis) (Jes.66:1).³⁸ Zwijg (of Wees stil) voor zijn gezicht (= voor Hem), heel de aarde (of heel het land)!

De tegenstelling tussen de machteloze afgoden van hout en steen, en de eeuwige en almachtige Jahweh in zijn hemelse tempel of paleis is wel heel erg groot.

---

³⁸ Met het Hebreeuwse woord dat hier als *tempel* is vertaald, wordt oorspronkelijk een groot huis of een villa voor een groter publiek bedoeld. Later kreeg het ook de betekenis van *tempel* of *paleis*. Dat hangt af van de context. Omdat het hier gaat over Jahweh als God in zijn heilige woning, is voor het woord *tempel* gekozen.

6. God zal komen om zijn volk te redden.

Hoofdstuk 3

- 1 Een gebed van de profeet Habakuk op de wijs van onstuimige lofliederen.
- 2 “Jahweh, ik heb naar uw bericht geluisterd.
Ik ben vol ontzag geweest.
Jahweh, laat uw werk in de loop van de jaren herleven!
Maak het in de loop van de jaren bekend.
Denk in uw verbolgenheid aan ontferming.”
- 3 “God komt vanuit Teman,
en de Heilige vanuit het gebergte van Paran.” *pauze*
“Zijn majesteit heeft de hemel bedekt,
en de aarde is vol van zijn lof.”
- 4 “Zijn glans is als zonlicht.
Uit zijn hand komen lichtstralen,
en daar is de bergplaats van zijn kracht.”
- 5 “Voor Hem gaat de pest,
en een vuurgloed gaat voor zijn voeten uit.”
- 6 “Hij is opgestaan. De aarde schudde.
Hij heeft rondgekeken. Hij liet heidenvolken trillen van angst.
De aloude bergen werden verbrijzeld.
De eeuwige heuvels zijn neergebogen.
De eeuwige wegen zijn van Hem.”
- 7 “Ik heb de tenten van Kus gebukt onder onrecht gezien.
De tentkleden van het land van Midian huiveren.”
- 8 “Is Jahweh in woede ontstoken tegen de rivieren?
Als uw woede tegen de rivieren is?
Als uw verbolgenheid tegen de zee is?
Ja, U rijdt op uw paarden;
uw strijdwagens van redding.”
- 9 “U haalt uw boog tevoorschijn.
Een overvloed van pijlen suist door de lucht.” *pauze*
“U scheurt de aarde open met rivieren.”
- 10 “De bergen hebben U gezien. Zij krimpen ineen.
Een waterstroom is voorbijgegaan.

- De waterdiepte heeft zijn stem verheven.
Hoog heeft de zon zijn handen opgeheven.”
- 11** “De maan heeft verheven stilgestaan.
Voor het licht van uw pijlen gaan ze weg;
voor de schittering van de bliksem van uw speer.”
- 12** “In verbolgenheid betreedt U de aarde.
In woede vertrapt U heidenvolken.”
- 13** “U bent uitgerukt uit voor de redding van uw volk;
voor het heil van uw gezalfde.
U hebt de nok van het huis van de kwaadaardige mens verbrijzeld,
en ontbloot het fundament totaan de nek.” *pauze*
- 14** “U hebt de voorhoede van zijn strijders met zijn eigen pijlen doorboord.
Zij stormen aan om ons te verstrooien.
Hun uitbundigheid is om het verslinden van de arme in een geheime plaats.”
- 15** “U hebt met uw paarden door de zee gemarcheerd;
het vele schuimende water.”
- 16** “Ik heb het gehoord.
Mijn lichaam huiverde.
Van het geluid hebben mijn lippen getrild.
Verrotting tast mijn botten aan,
en ik heb op mijn plaats gehuiverd,
omdat ik rustig moet zijn totaan de benauwende dag
die zal aanbreken voor het volk
dat ons zal aanvallen.”
- 17** “Als de vijgenboom geen vrucht zal dragen,
en er geen opbrengst aan de druivenplanten is,
de vrucht van de olijfboom heeft teleurgesteld,
de velden geen voedsel hebben voortgebracht,
het kleinvee uit de schaapskooi is verdreven,
en er geen grootvee in de stallen is,
- 18** zal ikzelf echter uitgelaten zijn met Jahweh.
Ik zal juichen om de God die mij redt.”
- 19^a** “De Heer Jahweh is mijn kracht,
en Hij maakt mijn voeten als die van de hinden,
en Hij laat mij op mijn hoogten treden.”

19^b Voor de koorleider, bij mijn snarenspeel.

***

Op een dichterlijke manier wordt de berechting van de Chaldeeën door de Here in een lied verwerkt.³⁹ Het wordt gepresenteerd als een gebed.

1 Een gebed van (of voor) de profeet Habakuk op (de wijs van) onstuimige (of uitbundige) (lof)liederen (= Sjigjonot).⁴⁰

Hoewel het geheel als een gebed wordt gepresenteerd, wordt er eigenlijk alleen in het 2^e vers tegen God gesproken.

Sjigjonot is een aanduiding hoe het lied muzikaal moest worden uitgevoerd.

2 “Jahweh, ik heb naar uw bericht (of uw boodschap/klank) geluisterd (of gehoord).

Ik ben (vol) ontzag geweest (of Ik heb gevreesd).

Jahweh, laat uw werk in (of door/met) het midden van (= de loop van) de jaren
(her)leven!

Maak (het) in (of door/met) het midden van (= de loop van) de jaren bekend.

Denk (of Herinner) in (uw) verbolgenheid aan ontferming.”

De boodschap die Habakuk had gehoord, was dat God de Chaldeeën zou berechten om zijn volk Israël te verlossen. Voor dit grote werk van de Here had de profeet heel veel ontzag, want de Chaldeeën waren in zijn tijd al erg machtig.

Habakuk bad om de vervulling van deze boodschap of profetie die hij van Jahweh had gekregen. Hij vroeg, of Hij het in de loop der jaren wilde laten leven. Hij bad ook, of de Almachtige in zijn boosheid op de Joden aan ontferming wilde denken. Hij vroeg daarmee dus hetzelfde, want de boosheid en straf van God zou eindigen met de ondergang van het Babylonische of Chaldeeuwse rijk.

3 “God komt vanuit Teman,

en de Heilige vanuit het gebergte van Paran.”⁴¹ *pauze*

“Zijn majesteit (of Zijn heerlijkheid) heeft de hemel[en] bedekt,

en de aarde (of het land) is vol (of is gevuld) van zijn lof(zang).”

Teman was een kleinzoon van Ezau, en zijn nageslacht werd later een belangrijke Edomitische stam (Gen.36:9-19, 1Kron.1:45,51-53). De plaats *Bozra* lag in het stamgebied van Teman (Am.1:12). Men denkt, dat deze plaats ongeveer 40 kilometer ten zuidzuidoosten van de Dode Zee lag. Waarschijnlijk woonden de Temanieten dus in het noordoosten van Edom. De naam Teman wordt ook wel min of meer voor heel het Edomitische gebied gebruikt (Ob.1:9).

---

³⁹ In het lied komen allerlei muzikale aanduidingen voor (v.1,3,9,13,19). Dit is een aanwijzing dat het ook voor de dienst in de tempel was bedoeld.

⁴⁰ De betekenis van dit Hebreeuwse woord is niet helemaal zeker.

⁴¹ Voor God wordt hier het Hebreeuwse woord *Eloah* gebruikt. Dit is het enkelvoud van *Elohim*. Bij *Eloah* valt de nadruk op de Almachtige als de enige God, waarbij ook de hemelse Vader alleen kan optreden, en bij *Elohim* komt meer de Here als de drie-enige God naar voren.

Het gebergte van Paran ligt tussen het gebied van de Edomieten en de Sinai. Het wordt dus zo voorgesteld, dat God uit het zuiden kwam, terwijl de Chaldeeuwse vijanden van Israël uit het noorden kwamen.

Het Hebreeuwse woord *sela* betekent *pauze* of *rust* om ergens meer nadruk op te leggen.⁴² Omdat dit woord soms ook aan het einde van een lied staat (Ps.3:9, 9:21, 24:10, 46:12), is het waarschijnlijk, dat de zangers (tijdelijk) stopten, en de instrumentale muziek de laatste regel (met meer volume) herhaalde. Het woord *sela* staat nooit aan het begin.

- 4 “Zijn⁴³ glans (of helderheid) is (of zal zijn) als (zon)licht.
Van(uit) zijn hand zijn (= komen) (licht)stralen [(van (of voor) Hem)],⁴⁴
en daar is de bergplaats (of de verborgheid/schuilplaats) van zijn kracht
(of zijn sterkte).”

De almachtige God wordt hier zelf niet omschreven. Slechts zijn afstraling is al verblindend en overweldigend (vgl. Ps.104:2^a).

- 5 “Voor zijn gezicht (= Voor Hem) gaat de pest(plaag),
en een vuurgloed (of een vlam/bliksemschicht) gaat (of trekt) voor zijn voeten
uit (of weg).”
- 6 “Hij is opgestaan (of Hij heeft gestaan). De aarde (of Het land) schudde
(of Hij mat de aarde (of het land)).
Hij heeft (rond)gekeken (of (rond)gezien). Hij liet (heiden)volken trillen (van angst)
(of opschrikken/Hij maakte de (heiden)volken los).
De aloude (of eeuwige) bergen werden verbrijzeld (of verspreid).
De eeuwige heuvels zijn (neer)gebogen (of ineengezonken).
De eeuwige wegen (of gangen) zijn van (of voor) Hem.”

In dit gedeelte wordt regelmatig gebruikt gemaakt van het stijlkenmerk hyperbool (= overdrijving), omdat woorden tekort schieten om de almacht van God te beschrijven. Zelfs de bergen en heuvels die heel lang tegen allerlei natuurkrachten hebben standgehouden, kunnen door het ingrijpen van de Almachtige snel verdwijnen. Ook de permanente gang van de sterren en planeten heeft Hij in de hand.

- 7 “Ik heb de tenten van Kus (gebukt) onder onrecht (of verdriet/moeite/slechtheid)
gezien.⁴⁵
De tentkleden van het land (of van de aarde) van Midian huiveren
(of sidderen/beven/wapperen).”

Kus was een zoon van Cham (Gen.10:6,7, 1Kron.1:8,9). Van hem stammen de Ethiopiërs af. Het land Ethiopië lag aan de zuidgrens van Egypte.

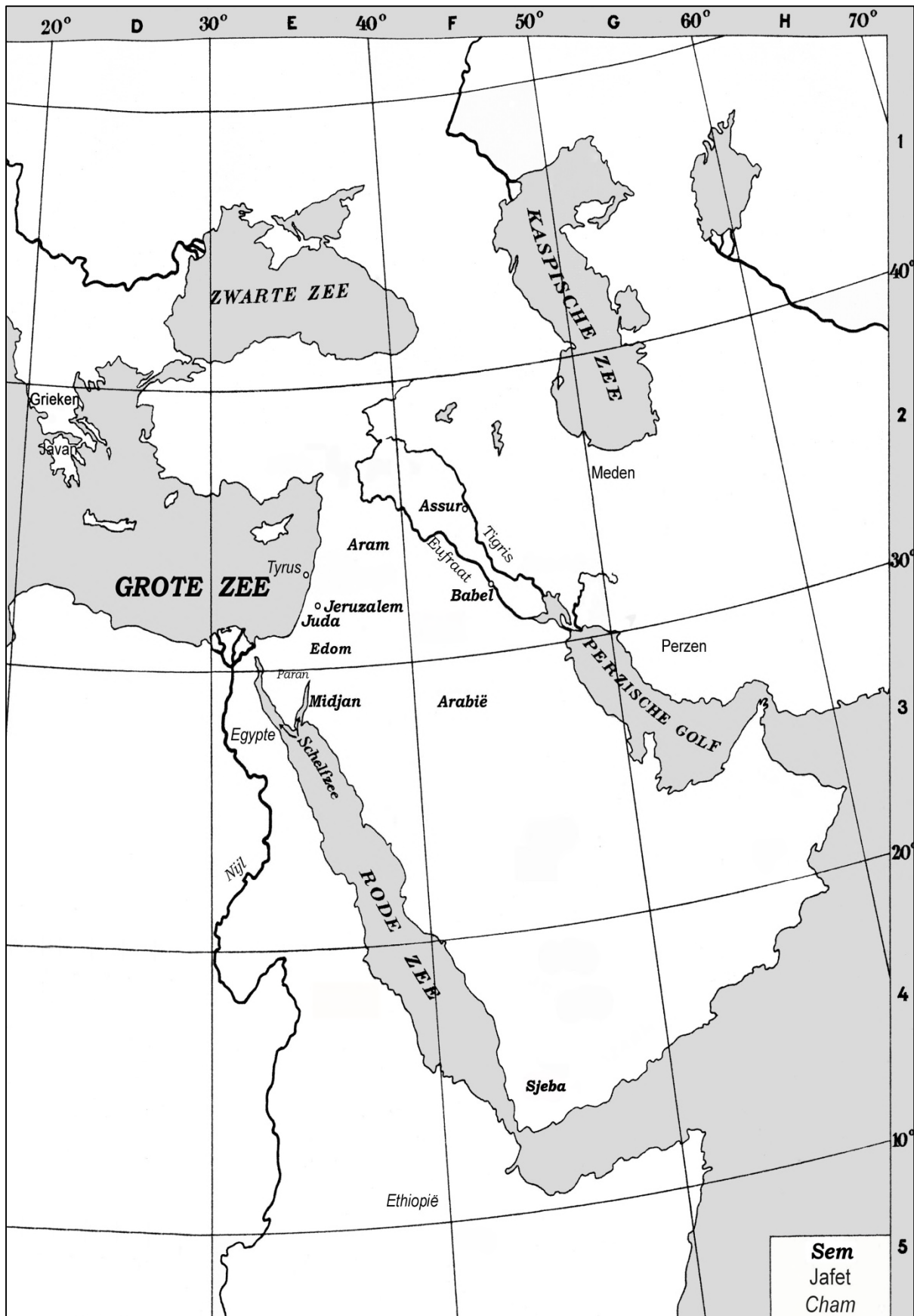
⁴² De vertalers van het oude Hebreeuws naar de Griekse Septuagint in de 3^e eeuw voor Christus vertaalden het woord *sela* met *pauze*.

⁴³ Het (bezittelijk voornaam)woord *zijn* staat niet in de (Masoretische) Hebreeuwse tekst, maar wel in de Griekse handschriften (en de Vulgaat). Uit het tekstverband blijkt, dat het over de glans van God gaat.

⁴⁴ De woorden *van* (of *voor*) *Hem* staan hier niet in de Griekse handschriften (, de Vulgaat) en de enige teruggevonden Dode Zeerol met dit vers van Habakuk. Daarom is dit enigszins overtollige zinsdeel weggelaten.

⁴⁵ Op grond van de Griekse handschriften (en de Vulgaat) is voor de vertaling *Kus* gekozen. Het is niet bekend, wat het Hebreeuwse *Kus(j)an* precies betekent. Waarschijnlijk is het de langere vorm van *Kus* (vgl. Lot en Lotan (Gen.11:27,31, 36:20,22)). Zo komt God in de beschrijving vanuit het zuiden om zijn volk te verlossen en de vijand naar het noorden te verdrijven.

Twee keer is koning Nebukadnezar II (604 – 562) met zijn leger tegen Egypte opgetrokken. In 581 voor Christus voerde hij oorlog met farao Hofra (588 – 568),⁴⁶ en in 568 met farao Amasis (568 – 526).⁴⁷ We weten, dat zijn legers tot aan de grens van Ethiopië zijn doorgedrongen (Ezech.29:10, 30:6). Of de Babylonische koning ook Ethiopië is binnengevallen weten we niet, maar de dreiging voor Kus was groot, en zijn tenten of woningen waren in nood.

Midian of Midjan was een zoon van Abraham en Ketura (Gen.25:1,2, 1Kron.1:32). Van hem stammen de Midianieten af. Het volk woonde in het westen van Arabië. Van een verovering van dit volk door het leger van Nebukadnezar II weten we niets, maar de dreiging was er wel degelijk.

8 “Is Jahweh in woede onstoken (of kwaad geworden) tegen de rivieren?

Als uw woede tegen de rivieren is?

Als uw verbolgenheid tegen de zee is?

Ja, (of (zo/om)dat/want) U rijdt op uw paarden;

uw (strijd)wagens van redding (of verlossing).”

Rivieren en zeeën mogen het volk van de Here niet tegenhouden of tegenwerken. Zo heeft de Almachtige in het verleden dwars door de Rietzee (= Schelfzee) (Ex.14), en door de Jordaanrivier (Joz.3) een pad gemaakt, zodat zijn volk verder kon trekken naar het beloofde land. Jahweh heeft de natuur volledig in zijn macht. Ook daardoor kan Hij zijn volk beschermen.

Paarden en wagens werden in die tijd vooral gebruikt voor de strijd. Gods paarden en strijd-wagens behalen de overwinning, en zijn in staat om het volk Israël te redden. De Here zou echter niet boos zijn op de natuur, maar op heidenvolken (v.12).

9 “Bloot (of Naakt) (= Volledig/Helemaal) ontbloot U (of legt U ... bloot)
uw (strijd)boog (= U haalt uw boog tevoorschijn).⁴⁸

Een overvloed (of Een verzadiging) van stokken (of staven/stammen) (= pijlen)
spreekt (of zegt)
(= Een overvloed van pijlen suist door de lucht).” *pauze* (vgl. v.3)

“U scheurt de aarde (of het land) open (met/door) rivieren.”

10 “De bergen hebben U gezien. Zij krimpen ineen (of Zij beven).

Een waterstroom (of Een stortregen/regenstorm) is voorbij voorbijgegaan
(of is langsgegaan/gepasseerd).

De (water)diepte (of De afgrond) heeft zijn stem (of zijn geluid) gegeven
(= verheven).

Hoog heeft de zon zijn handen (of zijn krachten/macht(en)) opgeheven.”⁴⁹

We zien hier duidelijk een vorm van beeldspraak waarbij dode dingen ofwel natuurverschijnselen als levende wezens worden voorgesteld (= personificatie). Als *de bergen God hebben gezien, krimpen ze ineen*. De waterdiepte heeft zijn krachten getoond door een stortvloed van regen. De stem van de donder klaterde door de lucht. Met het verheffen van zijn krachten,

---

⁴⁶ Flavius J., Joodse Oudheden, deel 10, hoofdstuk 9:7.

⁴⁷ In een Babylonische en een Egyptische inscriptie staat, dat deze verovering plaatsvond in het 37^e regeringsjaar van Nebukadnezar II. Zie Elgood, P.G., Later Dynasties of Egypt, Oxford, 1951, pag. 106.

⁴⁸ In de enige overgebleven Dode Zeerol met dit gedeelte van Habakuk (en de Vulgaat) staat *U maakte uw boog helemaal wakker*.

⁴⁹ In die tijd hief men bij het bidden de handen omhoog (Ps.28:2, 134:2, 141:2, Klaag.2:19).

verhief de zon tegelijkertijd zijn handen op als (bij) een gebed tot de Here. Zijn macht is on-eindig groot.

- 11** “De maan heeft verheven (of in de richting van een (verheven) woning) (stil)gestaan.
Voor (of Naar) het licht van uw pijlen gaan ze (weg);
voor (of naar) de schittering (of de glans) van de bliksem (of de schittering)
van uw speer.”

Zowel de zon als de maan verdwijnen achter de donkere wolken, wanneer de bliksemschich-ten als Gods speer en pijlen flitsen door de lucht.

- 12** “In (of Met) verbolgenheid betreedt U de aarde (of het land).
In (of Met) woede vertrappt (of dorst) U (heiden)volken.”

Met dit vers komt het doel van Gods tocht vanuit het zuiden naar voren: de berechting van de heidenvolken in het Babylonische rijk. Dit zou vooral de Chaldeeën treffen.

- 13** “U bent vertrokken (of weggetrokken) (= uitgerukt) voor (of om) de redding
(of het heil) van uw volk;
voor (of tot/om) het heil (of de redding) van uw gezalfde (of uw messias/Messias).
U hebt de nok (of het hoofd) van(uit) het huis van de kwaadaardige(mens) verbrijzeld
(of (ernstig) verwond),
(en) ontbloot (of legt bloot) het fundament tot(aan) de nek (of de hals).”
pauze (vgl. v.3)

God wilde heel zijn volk bevrijden. Deze bevrijding gold niet alleen voor het Tweestammen-rijk Juda, maar voor alle 12 stammen van Israël. Met het woord *gezalfde* wordt een koning aangeduid, die de Israëlieten zou verlossen. Over die gezalfde vorst had ruim een eeuw eerder de profeet Jesaja al geprofeteerd (Jes.45:1-13)! Hij noemde hem Kores (Jes.44:28, 45:1).⁵⁰

De profetieën over deze gezalfde zijn ook in vervulling gegaan. Toen de Perzische koning Kores II (559/538 – 529) in 538 voor Christus het Babylonische rijk veroverde, gaf hij aan alle Israëlieten toestemming om terug te keren naar hun land. Dat slechts een deel van de Joden daar gebruik van heeft gemaakt, lag niet aan God, maar aan de ongehoorzaamheid van de meeste Israëlieten.

De Here wilde ook de gezalfde van Israël bevrijden. Hij wilde, dat het koningshuis van David werd hersteld. Ook daarvoor gaf Jahweh ruimschoots de mogelijkheden. Toen de Joden te-rugkeerden, werd Zerubbabel als landvoogd aangesteld (Ezra 1:8, 5:14, Hag.1:1). Hij stamde af van Natan een zoon van David (Luk.3:23-32).⁵¹ We kunnen nergens lezen, dat de Joden bij

---

⁵⁰ Zie Turenhout T. van, Jesaja, Jahweh redt, Grijskerk, 2019.

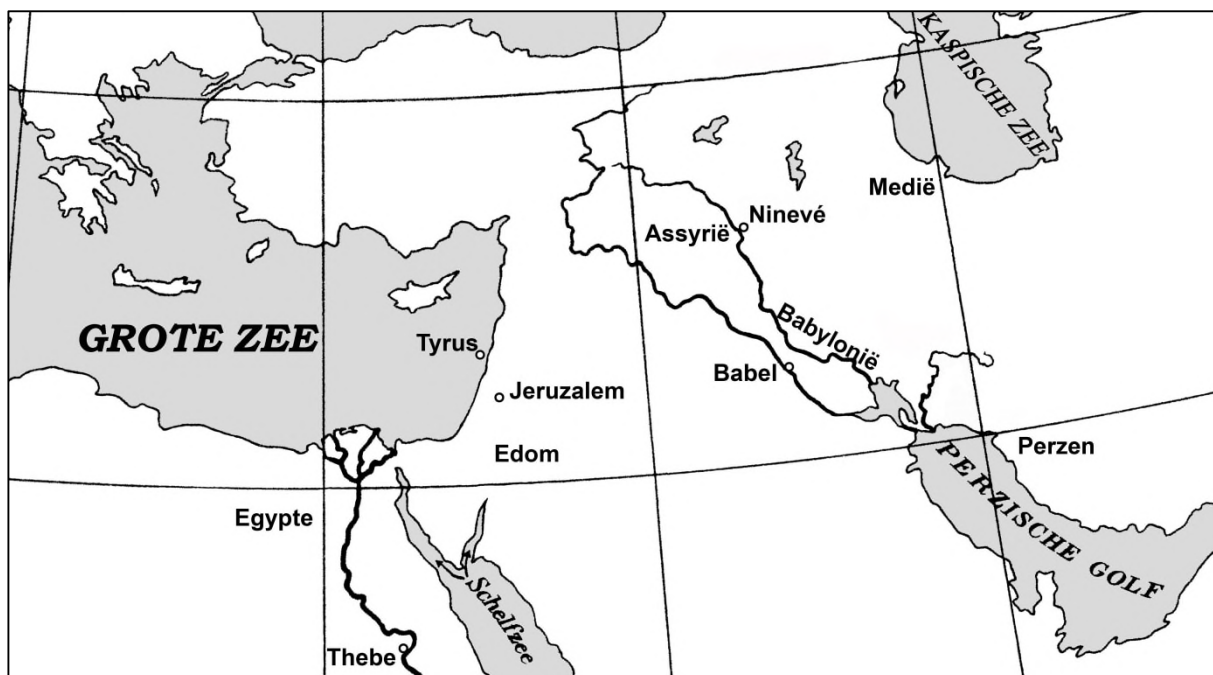
⁵¹ Zerubbabel stamde wel af van koning David (1012 – 972), maar niet van koning Salomo (972 – 932). Vanwe-ge de structurele ongehoorzaamheid van veel koningen, had de Here het koningschap van Jojachin (597) en zijn nageslacht afgenomen (Jer.22:30). Het recht op het koningschap werd overgedragen aan Zerubbabel die een nakomeling was van Natan, de jongere broer van koning Salomo (1Kron.3:5, Jes.11:1,2, Hag.2:24, Zach.12:12). Deze Zerubbabel kan dus niet de Zerubbabel zijn, die in het evangelie van Matteüs wordt genoemd (1Kron.3:17 en Mat.1:7-12). Die Zerubbabel was een nakomeling van Jojachin, en dat nageslacht had de Here uitgesloten van de troon van David. Het evangelie van Matteüs was in eerste instantie aan de Joden gericht. Het geeft bij het geslachtsregister van de Here Jezus de mannelijke lijn weer, die eindigt bij Jozef. We weten echter allemaal wel, dat Jozef niet de echte vader van Jezus was.

In Lukas (3:23-31) lezen we over een andere Zerubbabel. Aangezien de arts Lukas zijn evangelie in de eerste plaats aan de van oorsprong heidense Theofilus (= vriend van God) schreef, trok hij zich weinig aan van de Joodse cultuur. De mannelijke lijn van de (koninklijke) stamvaders was voor hem veel minder interessant. Bij de

de Perzische koning een verzoek hebben ingediend om hem vazalkoning te mogen maken. Ze hebben geen enkele poging gedaan om het koningshuis van David te herstellen.

Toen de Here de gelovige Joden in 164 voor Christus onder leiding van de Makkabeeën bevrijdde van de vreselijke onderdrukking van koning Antiochus IV (175 – 164), namen de hogepriesters de leiding over. Israël werd weer een zelfstandige staat. In de tijd van hogepriester Simon (142 – 135) genoot het Joodse volk van een grote welvaart (1Mak.14:4-15, Zach.8:4). De dank van de meeste Joden hiervoor was ongehoorzaamheid. Ze herstelden niet het koningshuis van David, maar maakten de hogepriester Simon generaal en koning, totdat een profeet zou opstaan om Gods wil hierover te vertellen (1Mak.14:41-49). Die profeet is nooit gekomen. Dat was ook niet nodig. Jahwehs profeten hadden hierover al geprofeteerd, maar er werd niet naar geluisterd.

De Here zou *het huis* van de Chaldeeën *vanaf de nok* (= het hoofd) en het dak (= *de nek*) *tot de fundamenten* (laten) verbrijzelen (v.13^b). Zowel het koningshuis van de Babylonische koning Nabopolassar (625 – 605) als het rijk van de Chaldeeën zou worden vernietigd. Dat is ook in vervulling gegaan. Toen de Perzische koning Kores II (559/538 – 529) het Babylonische rijk met de hoofdstad Babel of Babylon veroverde, werd koning Belsazar (552 – 538) doodgeslagen (Dan.5:30). Belsazar stamde van Nebukadnezar II (604 – 562) af, een zoon van Nabopolassar (Dan.5:2,11, enz.).⁵² Daarmee waren het Babylonische koningshuis en het rijk van de Chaldeeën volledig van de aardbodem verdwenen.

Romeinse cultuur, die in dit opzicht veel meer op de onze lijkt, was de gewone realiteit veel belangrijker. Daarom is het voor de hand liggend, dat Lukas in zijn geslachtslijst de voorouders van Maria de moeder van de Here Jezus weergeeft. Dit verklaart, waarom Lukas met een geslachtslijst kwam, die sterk afwijkt van die uit Matteus (1).

Men meende, dat Jezus een zoon van Jozef was, maar in werkelijkheid was Hij de (klein)zoon van (H)Eli, de vader van Maria. Jezus is dus een nakomeling van Natan, de jongere broer van Salomo, een zoon van David en Batsaba (1Kron.3:5 en Luk.3:31). Die lezing is in de nieuwere bijbelvertalingen ten onrechte niet mogelijk. In de (herziene) Statenvertaling en de Aramese vertaling echter wel. (Tip! Gebruik voor bijbelstudie ook de (herziene) Statenvertaling.) “En Hij, Jezus, begon omtrent 30 jaren (oud) te wezen, zijnde, alzo men meende, (de) zoon van Jozef, den (zoon) van Heli, ... (Luk.3:23).”

⁵² Zie Turennot T. van, Daniël, God is rechter, Grijskerk, 2019.

- 14** “U hebt de voorhoede (of het hoofd/de beste) van zijn strijders (of zijn soldaten)
met zijn (eigen) stokken (of staven/stammen) (= pijlen) doorboord
(of doorstoken/gestoken).

Zij stormen aan om ons te verstrooien.⁵³

Hun uitbundigheid (of Hun gejuich) is [(zo)als] om het verslinden (of het opeten) van
de arme (of de ellendige) in een geheime plaats (of een schuilplaats).”

De Here zou de aanvoerders van de Babylonische soldaten met hun eigen wapens verslaan om de verstrooiing en vernietiging van de Israëlieten tegen te gaan. Hoeveel Babyloniërs door hun eigen wapens zijn gesneuveld, is niet bekend. Wel weten we, dat via een verrassingsaanval hun belegerde hoofdstad is veroverd. De Perzische soldaten trokken door de rivier de Eufraat naar binnen, en verschenen plotseling midden in de stad Babel.⁵⁴ Daardoor was de strijd in korte tijd beslist.

- 15** “U hebt (met) uw paarden door (of in/met) de zee gemarcheerd (of getreden);
het (of de) vele schuimende water[en] (vgl. v.8).”

- 16** “Ik heb (het) gehoord.

Mijn lichaam (of Mijn buik) huiverde (of sidderde/beefde).

Van (of Voor) het geluid (of de stem) hebben mijn lippen getrild.

Verrotting (of Bederf) komt in (of door/met) (= tast ... aan) mijn bot(ten)
(of mijn lichaam),

en ik heb op mijn plaats (of en ik heb onder mij) gehuiverd (of gesidderd/gebeefd),

(om)dat (of want) ik rustig moet (of zal) zijn (of ik moet (of zal) (uit)rusten) tot(aan)
de benauwende (of ellendige/zorgelijke) dag (voor de Chaldeeën)

om (of van/voor/(tot)aan) op te gaan (of op te komen/te rijden) (= die zal aanbreken)
voor (of van/als/(tot)aan) het volk

het (of hij) (= dat) ons zal aanvallen.”

Van de antwoorden van de Here en zijn grote macht was de profeet Habakuk erg onder de indruk. Hij wist, dat God zijn volk door de Chaldeeën zwaar zou laten straffen, maar het zou niet worden vernietigd. Dat laatste zou wel het lot van hun vijanden zijn. Van het Babylonische rijk zou niets meer overblijven. Omdat dit hoofdstuk hoofdzakelijk over de berechting van de Chaldeeën gaat, lijkt het er sterk op, dat de vernietiging van het Babylonische rijk de meeste indruk op de profeet Habakuk heeft gemaakt.

- 17** “Als (of Ja,/want/(om)dat) de vijg(enboom) geen vrucht zal dragen,⁵⁵
en er geen opbrengst (of vrucht) in (of met) (= aan) de druivenplanten is,
het werk (of het produkt) (= de vrucht) van de olijfboom heeft teleurgesteld
(of gefaald),

---

⁵³ Om logische redenen is voor de tekst van de enige overgebleven Dode Zeerol met dit gedeelte van Habakuk gekozen. In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat *om mij te verstrooien*. Het gaat dan over één persoon, en die kun je moeilijk verstrooien of verspreiden.

⁵⁴ Zie Herodotus, Historiën, deel 1, 190,191.

⁵⁵ In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat hier *zal niet bloeien (of bloesemen/uitbotten)*. Om logische redenen is voor de tekst van de Griekse handschriften gekozen. De weergave van de Dode Zeerollen ontbreekt hier, en bloeiende vijgenbomen hoeven nog geen vruchten op te leveren. Verder gaat het in dit vers over vruchten en voedsel.

de velden geen voedsel hebben voortgebracht,
het kleinvee (of de kudde/schape) (van)uit de (schaaps)kooi is uitgerukt
(of afgehakt/(af)gesneden) (= verdreven),
en er geen grootvee (of kudde/rundvee/runderen) in de stallen is,

18 en ik (= ik echter,) zal zelf (= zal ikzelf echter) uitgelaten zijn (of juichen)
met (of door/in) Jahweh.

Ik zal juichen (of schreeuwen) door (of met/in) (= om) de God van mijn redding
(of van mijn heil) (= de God die mij redt).”

In dit gedeelte spreekt de profeet Habakuk zijn volledige vertrouwen in de Here uit. Ondanks alle ellende en narigheid die zou gaan komen, is hij tevreden met de antwoorden die hij van Hem had gekregen.

Ja, het Joodse land zou door de Chaldeeën worden verwoest. *De vijgenboom, de druivenplant* en *de olijfbom* waren de voornaamste vruchtdragende gewassen. Door de verwoesting van de Chaldeeën zouden die veel te weinig opleveren. Ook aan dierlijke producten zou een ernstig tekort komen. Aan wol, melk en vlees zou een groot gebrek zijn.⁵⁶ Toch zouden al deze straffen maar tijdelijk zijn. God zou zijn volk weer verlossen. Daardoor kan de profeet toch weer blij zijn.

19^a “De Heer Jahweh is mijn kracht (of mijn rijkdom),
en Hij maakt (of (her)stelt/vormt) mijn voet(en) als (die van) de hinden
(= de vrouwtjesherten),
en Hij laat mij op mijn hoogten (be)treden (of marcheren)
(vgl. 2Sam.22:33,34, Ps.18:33,34).”

Een hinde kan heel snel lopen, en wordt daarbij niet gehinderd door een gewei, zoals bij de (mannetjes)herten het geval is.

Iemand die de hoge bergen of heuvels kan betreden, heeft goed overzicht over zijn omgeving. De hoogten zijn strategische posities voor een leger.

Voor de profeet is de Here de bron van *zijn kracht*, want Hij maakt hem zo snel als een hinde, en zo sterk, dat hij hoge bergen kan betreden. Ik kan iedereen deze bron van kracht aanbevelen.

19^b Voor (of Van) de koorleider (of de dirigent), met (of door/in) (= bij) mijn snarenspeel.

Het slot van dit hoofdstuk lijkt op de opening van veel psalmen (Ps.4:1, 6:1, 54:1, 55:1, enz.). In de voorgaande verzen komen nog meer muzikale aanduidingen voor (v.1,3,9,13). Dit zijn aanwijzingen, dat we hier te maken hebben met een lied. Dit gebed van de profeet Habakuk is dus een profetisch lied; een psalm. Het lijkt er sterk op, dat het ook voor de dienst in de tempel was bedoeld.

Toch valt er bij het slot iets op. Er staat niet zoals meestal *bij snarenspeel*, maar *bij mijn snarenspeel*. Hoogstwaarschijnlijk speelde Habakuk dus mee in de tempel. Deze taak was door God aan de Levieten opgedragen. In dat geval was de profeet een Leviet.

---

⁵⁶ Deze straffen had de Almachtige al eeuwen geleden aangekondigd, als zijn volk niet meer naar Hem zouden willen luisteren (Lev.26:14-20, Deut.28:15-19,30-33).

4. GODS GEOPENBAARDE PLAN MET ZIJN VOLK.

1. Terugblik en toekomstperspectief.

Alle opgeschreven profetieën van de profeet Habakuk zijn al vervuld. Hoewel het Assyrische rijk voor altijd oppermachtig scheen te zijn, werd tijdens de regering van de vrome koning Josia (640 – 609) de Assyrische invloed in het Tweestammenrijk steeds geringer. Sinds 640 kregen de Assyriërs last van de oprukkende Scythen. Na de dood van de sterke en krachtdadige koning Assurbanipal (669 – 627) brokkelde de Assyrische macht onder zijn zwakke opvolgers Assuretilani (627 – 623) en Sinsarishun (623 – 612) snel verder af. De Judese koning Josia trok in 629 of 628 zelfs met zijn leger het gebied van het Tienstammenrijk binnen, dat toen nog als de provincie Samaria bij het Assyrische rijk hoorde. Daar vernielde hij de altaren van afgoden, en liet hij de onwettig aangestelde priesters doden (2Kon.23:15-20, 2Kron.34:3-7).

Door de toenemende macht van het Babylonische rijk van Nabopolassar (625 – 605) en Medische rijk van Cyaxares I (625 – 585), en de komst van de Scythen werd Assyrië ernstig bedreigd. In 614 werd de belangrijke stad Assur door de vijandelijke legers veroverd. Na een beleg van enkele weken werd de grote hoofdstad Ninevé in 612 voor Christus door koning Cyaxares I en koning Nabopolassar met hulp van de Scythen ingenomen en verwoest.

Na de val van Ninevé kon de Assyrische koning Assurballit II (612 – 608) met steun van Egypte in Haran nog enkele jaren standhouden, maar in 609 werd met hulp van de Scythen deze nieuwe hoofdstad door Nabopolassar ingenomen.

In 609 voor Christus wilde farao Necho II (609 – 594) het kwijnende Assyrische rijk redden. Zonder dat hij het Tweestammenrijk Juda wilde lastig vallen, trok hij met zijn leger door dat rijk om de Assyrische koning te helpen. Koning Josia wilde niet, dat de farao met zijn leger over het Joodse grondgebied trok. Hij kwam hem met zijn leger tegemoet. Ondanks de waarschuwingen van farao Necho II bond koning Josia de strijd aan. In die strijd sneuvelde koning Josia (2Kon.23:29, 2Kron.35:20-24).

Het verzwakte leger van de farao trok verder naar het noorden, maar de hulp aan de Assyrische koning was zonder succes. Dit betekende het definitieve einde van het Assyrische rijk. Het Babylonische rijk nam de positie van wereldmacht van Assyrië over.

In 605 voor Christus werd de Egyptische farao Necho II (609 – 595) door kroonprins Nebukadnezar II (604 – 562) verslagen.⁵⁷ De prins veroverde toen ook het Tweestammenrijk Juda (2Kon.24:1, 2Kron.36:6,7, Dan.1:1,2). Een deel van de tempelschat werd door Nebukadnezar meegenomen naar Babel.⁵⁸ Plotseling overleed Nabopolassar (625 – 605), de koning van Babel. De kroonprins haastte zich naar Babel om de vacante troon op te eisen.

---

⁵⁷ Flavius J., Joodse Oudheden, deel 10, hoofdstuk 11:219-223.

⁵⁸ In het bijbelboek Daniël staat, dat in het 3^e regeringsjaar van koning Jojakim (608 – 597) (605 voor Christus) koning Nebukadnezar II (604 – 562) een deel van de tempelschat en de Judese prinsen meenam (Dan.1:1,2). In Jeremia (25:1) staat, dat het 4^e jaar van Jojakim samenviel met het 1^e regeringsjaar van Nebukadnezar II (604). Dit zou volgens sommigen met elkaar in tegenspraak zijn.

In het 3^e regeringsjaar van koning Jojakim streed Nebukadnezar echter als kroonprins in opdracht van zijn vader Nabopolassar (625 – 605). De Griekse geschiedenschrijver Berosus vermeldde, dat Nebukadnezar nog bij het leven van zijn vader naar het westen trok, en Joodse krijgsgevangenen meenam (Flavius J., Joodse Oudheden,

In 601 voor Christus kwam koning Jojakim (608 – 597) van het Tweestammenrijk Juda tegen Nebukadnezar II (604 – 562) in opstand (2Kon.24:1). Na enkele jaren kwam de koning van Babel naar het westen. Toen stierf Jojakim, en zijn zoon Jojachin (597) volgde hem op. In 597 gaf de jonge koning Jojachin zich over aan de koning van Babel. Zo veroverde Nebukadnezar II Jeruzalem.

De koning maakte Zedekia (597 – 586), de oom van Jojachin, vazalkoning (2Kon.24:8-17). Uit het hele land werden duizenden van de rijkste Joden meegenomen naar Babel. Alleen de armere Joden bleven achter (2Kon.24:14-16). Daarmee was de kracht van het koninkrijk Juda gebroken.

Toen de vazalkoning Zedekia na enkele jaren weer in opstand kwam, heeft koning Nebukadnezar II de tempel en de huizen van de rijken in brand laten steken (2Kon.25:9). De hogepriester Seraja, enkele priesters en een deel van de Joodse adel werden op het bevel van de koning van Babel gedood (2Kon.25:18-21). Hij liet de zonen van koning Zedekia voor zijn ogen vermoorden. Daarna liet hij de Joodse koning aan beide ogen blind maken. Als gevangene werd hij naar Babel weggevoerd. Hij stierf in de gevangenis (2Kon.25:7, Jer.39:6,7, 52:3-11). Verder werd bijna iedereen naar Babel gedeporteerd. Alleen enkele armen bleven achter (2Kon.25:12). Over die Joden stelde de koning Gedalja (586) aan als landvoogd.

Twee maanden later werd de landvoogd door enkele Joden doodgeslagen. Om aan de wraak van koning Nebukadnezar II te ontkomen vluchtten de meeste achtergebleven Joden naar Egypte (2Kon.25:22-26). Het Joodse land bleef grotendeels leeg en verwoest achter.

In 581 kwam Nebukadnezar II (604 – 562) opnieuw naar het westen. Zijn generaal Nebuzaradan regelde de vierde wegvoering van het restant van de Joden in Jeruzalem (Jer.52:30). Alle 12 stammen van heel het volk Israël moesten tot 538 voor Christus in ballingschap blijven.

God was en is echter genadig. Hij gaf de volgende generatie Israëlieten weer een kans. Nadat het Babylonische rijk door de Perzische koning Kores II (559/538 – 529) in 538 voor Christus onder de voet gelopen werd, gaf deze koning aan de Joden toestemming om naar hun land terug te keren. Ze moesten wel aan het rijk van koning Kores II, het rijk van Perzen en Meden, onderdanig blijven.

Hoewel Babel door Kores II was veroverd, werd de stad eerst nog mild behandeld. In 521 voor Christus kwam de stad tegen koning Darius I (521 – 485) in opstand. Daarom werd Babel door deze Perzische koning zwaar gestraft. Er werd een groot bloedbad aangericht. Muren en torens werden afgebroken. Later werd Babel door koning Xerxes I (485 – 465) van haar (tempel)schatten beroofd. Tijdens de regering van Alexander de Grote (336/332 – 323) kwam er een kort herstel, maar na zijn dood liep de stad Babel leeg door oorlogen en opstanden. Volgens de Romeinse geschiedschrijver Plinius waren er in zijn tijd, de 1^e eeuw na Christus, nog slechts puinhopen van over. Daarmee zijn alle profetieën van Habakuk in vervulling gegaan.

Net als het Babylonische rijk en later het Romeinse rijk zullen alle wereldrijken uiteindelijk verdwijnen, maar het koninkrijk van Jezus Christus zal eeuwig duren. Onder zijn eeuwige koningschap zal voor altijd echte vrede heersen in de hemel en op de aarde.

---

deel 10, hoofdstuk 11:219). In zijn 1^e hoofdstuk noemde Daniël Nebukadnezar wel koning, terwijl hij toen nog geen koning was, maar op het moment dat Daniël het opschreef, was hij wel koning.

Bovendien begon bij de Joden een nieuw regeringsjaar op nieuwjaarsdag. Zo kon een koning al met zijn 2^e regeringsjaar bezig zijn, terwijl hij nog geen volledig jaar had geregeerd. Bij de Babyloniërs begon een nieuw regeringsjaar, wanneer een koning een heel jaar had geregeerd. Toen Nebukadnezar II na zijn veroveringstocht in 605 met zijn regering begon (in het begin van 604 voor Christus), was dat volgens de Joden in het 4^e regeringsjaar van koning Jojakim, en volgens de Babyloniërs in zijn 3^e regeringsjaar.

2. Tijdbalk.

De oudere jaartallen zijn slechts benaderingen.

Voor Christus

- 5155   Schepping.
- 2895   Zondvloed.
- 1953   Geboorte van Abram.
- 1663   Intocht van het volk van de Hebreëen in Egypte.
- 1448   Uittocht uit Egypte na de 10^e plaag.
- 1448 – 1408 Tocht van de Hebreëen naar Kanaän.
- 1408 – 1383 Jozua in Kanaän.
- 1383 – 1033 De tijd van de richters onder het volk Israël.
- 1033 – 1012 Regering van koning Saul
- 1012 – 972 Regering van koning David.
- 972 – 932 Regering van koning Salomo.
- 969   De tempelbouw onder koning Salomo.
- 932 – 722 De Koningentijd van Israël, de 10 stammen uit het noorden.
- 932 – 586 De Koningentijd van Juda, de 2 stammen in het zuiden.
- 722   Val van Samaria, wegvoering van der rest van het Tienstammenrijk door Sargon II.
- 642 – 640 Regering van koning Amon.
- 640 – 609 Regering van koning Josia.
- 629 of 628 Koning Josia trok met zijn leger het Tienstammenrijk binnen.
- 625 – 585 Regering van Cyaxares I van Medië.
- 625 – 605 Regering van Nabopolassar van Babel.
- 612   Verwoesting van Ninevé.
- 609   Val van Haran.
- 609   Josia sneuvelt in Megiddo. Regering van koning Joahaz.
- 608 – 597 Regering van koning Jojakim
- ±607   Profetieën van Habakuk.
- 605   Eerste wegvoering. Daniël en zijn vrienden worden meegevoerd naar Babel.
- 604 – 562 Regering van koning Nebukadnezar II van Babel.
- 597   Tweede wegvoering. Nebukadnezar II maakt Zedekia vazalkoning in Jeruzalem. Jojachin en de profeet Ezechiël worden meegenomen naar Babel.
- 597 – 586 Regering van koning Zedekia.
- 586 juni   Val van Jeruzalem.
- 586 juli   Derde wegvoering, verwoesting van Jeruzalem. Gedalja wordt landvoogd. Hij wordt in de 7^e maand vermoord.
- 586 – 537 De Joodse ballingschap in Babylonië.
- 581   Vierde wegvoering (Jer.52:30).
- 559 – 529 Kores II is koning over het (grote) rijk van Perzen en Meden.
- 538 – 332 Israël onder de macht van de Perzen en Meden.
- 537   De terugkeer van Joden uit de ballingschap.
- 521 – 485 Regering van koning Darius I de Pers.
- 485 – 465 Regering van koning Xerxes I, een zoon van Darius I.
- 142 – 63 In feite is Juda onder leiding van de Makkabeeën onafhankelijk.
- 37 – 4 Regering van koning Herodes de Grote in Israël.
- 4 v Chr.   Geboorte van Jezus Christus.
- ±29 n Chr.   Hemelvaart van Jezus Christus.

5. HET DOEL VAN HET BIJBELBOEK HABAKUK.

We hebben een blik in de toekomst van het verleden mogen werpen. Die toekomst is voor ons verleden tijd. Daarbij hebben we ook gezien hoe alle profetieën van het betrouwbare boek in vervulling zijn gegaan. Hieruit bleek en blijkt hoe betrouwbaar Gods woorden en profetieën zijn. Door de bestudering van de profetieën die in vervulling zijn gegaan, kunnen we de on-
vervulde profetieën beter leren begrijpen.⁵⁹ Dit alles kan ons nog veel meer geloofsvertrouwen geven in Gods woord en werk. Vooral voor de profetieën die nog niet in vervulling zijn gegaan.

Ook hier geldt het woord uit de Bijbel: “*Want een ieder die heeft, aan hem zal gegeven worden, en hij zal overvloed hebben; maar van wie niet heeft, ook wat hij heeft, zal van hem afgenomen worden*” (Mat.25:29). Wie studeert in de Bijbel, en er naar handelt, zal groeien, en zal God steeds beter leren kennen. Wie echter oppervlakkig is, en voor God geen tijd en moeite overheeft, bij hem of haar stagneert de groei. De Bijbel wordt dan steeds meer een gesloten boek, en de hemel wordt van koper. Zo sprak Jezus in gelijkenissen om het geheim van zijn koninkrijk bekend te maken aan de gelovigen, die er echt interesse in hadden en hebben. Mensen die er wat voor over hebben. Het is echter niet bedoeld voor de oppervlakkige meelopers (Mat.13:10-17,34,35).

God wil ons een deel van zijn plan met de schepping openbaren. Hij vindt het nodig, dat we iets van de toekomst weten. Als onze trouwe Vriend deelt Hij ons er iets van mee.⁶⁰ Het rijk van Jezus Christus komt er aan. Het zal alle andere rijken en restanten van rijken verpletteren en vernietigen. Er zal niets van overblijven.

Ook nu moeten we als gelovigen niet stil blijven staan, maar doorgaan en doorgroeien. Laten we maar hard aan het werk gaan, en veel bidden. Bidden om de vervulling van Gods beloften. We hebben immers gezien, hoe de profetieën van Habakuk in vervulling zijn gegaan. De Here strafte zijn ongehoorzame volk, maar beloofde ook, dat Hij de wrede onderdrukkers zou be-rechten. Na de straf werden de Joden door de Perzische koning Kores II (559/538 – 529) van hun machtige en wrede onderdrukkers bevrijd. In 538 voor Christus mochten ze weer terugke-
ren naar hun eigen land. Als wij naar God willen luisteren, en Hem gehoorzamen, dan wil Hij

---

⁵⁹ Zo wordt er in het bijbelboek Haggai gezegd, dat God de hemel en aarde zou doen beven (Hag.2:7,23^a). Zoals personen van iets moois of iets verschrikkelijks sterk onder de indruk kunnen raken, en daardoor kunnen beven, zo zouden ook de hemel en de aarde beven. Beven, omdat veel koninkrijken door onderlinge strijd ten onder zouden gaan. Zulke uitdrukkingen komen eveneens in het Nederlands voor. Dit betekent niet, dat er een echte hemelbeving of aardbeving zou komen, maar dat de natuur als het ware mee zou leven met de emoties en ervaringen van de mensen. Ze beleefden het dreunen van de aarde door het geweld van de talrijke legers. Het vuur waarmee soldaten en veroveraars vaak steden, akkers en boomgaarden in brand staken, liet de lucht in het hemelgewelf van de hitte trillen. Zo zagen en beleefden de mensen dit. Doordat de profetieën van Haggai zijn vervuld, kunnen we dit ook nog controleren. Van een echte concrete hemelbeving lezen we in de Bijbel niets. Ook heeft in die tijd niet de hele aarde gebeefd. Dit leert ons, hoe we een dergelijke uitdrukking bij nog onvervulde profetieën moeten uitleggen.

Vooral het bijbelboek Daniël, waarbij eveneens alle profetieën in vervulling zijn gegaan, is een heel goed oefenboek voor leren begrijpen van profetieën.

⁶⁰ Sommige mensen denken, dat God niet je vriend wil zijn. De Bijbel is daar heel duidelijk over. Hij was de vriend van Mozes (Ex.33:11) en Abraham (2Kron.20:7, Jes.41:8, Jak.2:23). De Here Jezus noemde zijn discipelen zijn vrienden (Luk.12:4). Zo sprak Hij ook over Lazarus (Joh.11:11). Jezus Christus is de vriend van al zijn dienaren. Voor hen gaf Hij in zijn grote liefde zijn leven (Joh.15:13-15).

ook naar ons luisteren. Dan maakt Hij zijn beloften van verlossing en zegen waar. De Here is een levende en een almachtige God, ook vandaag. Hij kan, wat voor ons onmogelijk lijkt, mogelijk maken.

Als wij in gehoorzaamheid bidden, dan wijzigt God soms zijn plannen (Am.7:1-9). Zo mocht Abraham bidden voor de slechte stad Sodom (Gen.18:16-33). Door het gelovige gebed van koning Hizkia (727 – 697) kwam de profetie dat hij spoedig zou sterven, niet uit. Zijn leven werd met 15 jaren verlengd (Jes.38:1-8). Toen de stad Ninevé zich bekeerde, kwam ook de profetie van Jona niet uit. God spaarde de stad (Jona 3:10). Het gebed van de gelovige doet dus erg veel. Het is een geducht wapen, dat we niet moeten onderschatten of verwaarlozen.

We moeten bidden om de komst van Jezus Christus. Ook moeten we waken. De tekenen van de tijd moeten we in de gaten houden. Het werk moet doorgaan. Gehoorzaam werkend en biddend mogen we meebouwen aan Gods koninkrijk. Met het kompas van Gods Woord moeten we aan de slag. Laten de gelovigen van vandaag en morgen elkaar bemoedigen en aansporen in ware liefde. We moeten de handen ineenslaan, want we hebben elkaar zo ontzettend hard nodig. Als we zo in gehoorzaamheid aan Gods wil aan het werk gaan, dan kunnen we ook vandaag zijn zegen verwachten.

Literatuurlijst.

- Abegg M. Jr., The Dead Sea scrolls Bible, San Francisco, 1999.
- Alexander D. en P. e.a., Handboek bij de Bijbel, Den Haag, 1976.
- Brenton L.C.L., The Septuagint with Apocrypha: Greek and English, 9^e druk, Londen, 2001.
- Dächsel K.A., Bijbel of de geheele Heilige Schrift, deel 4, Jesaja - Maleachi, 2^e druk, Utrecht, 1892.
- Dronkert K., Gids voor het Oude Testament, Kampen, 1964.
- Eban A., Mijn volk, de geschiedenis der Joden, Amsterdam/Antwerpen, 1976.
- Elgood, P.G., Later Dynasties of Egypt, Oxford, 1951.
- Flavius J., De Oude Geschiedenis van de Joden, vertaling Meijer F.J.A.M. en Wes M.A., 4^e druk, Amsterdam, 2005.
- Grosheide F.W. e.a., Christelijke Encyclopedie, Kampen, 1959.
- Holland M., Wuppertaler Studienbibel, Die Propheten Nahum, Habakuk und Zephanja, Wuppertal, 1986.
- Keil C.F., Commentary on the Old Testament, deel 10, The minor prophets, 2^e druk, Massachusetts, 2006.
- Paul M.J. e.a., SBOT, deel 12, Bijbelcommentaar Hosea - Maleachi, Doorn, 2015.
- Pusey E.B., Barnes' Notes, The minor prophets, 2^e druk, Grand Rapids, 2005.
- Ridderbos J., Korte Verklaring, De kleine profeten, deel 2, Obadja - Zefanja, 5^e druk, Kampen, z.j.
- Snoek I., Heilige Geschiedenis, 13^e druk, Den Haag, z.j.
- Woude A.S. van der e.a., Bijbels Handboek, deel 1, 2^a en 2^b, Kampen, 1981/1982/1983.

INDEX

A		G	
Abram	6, 8, 15, 17, 34, 41, 42, 43	Gedalja	40, 41
Achaz	12	God de Vader	16
Alexander de Grote	5, 25, 40	H	
Amasis	34	Habakuk	1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 23, 24, 29, 31, 32, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42
Amon	7, 41	Hebreeuws	9, 11
Antiochus IV	36	Herodotus	37
Aram	12	Hofra	34
Assurbanipal	7, 39	Hosea	13
Assuretililani	7, 39	I	
Assuruballit II	7, 39	Immanuël	12
Assyrië	7, 13, 39	J	
Assyrische rijk	7, 8, 15, 17, 20, 39, 41	Jakob	6
B		Jeremia	3, 8, 9, 13, 15, 23, 24, 39
Babel	5, 6, 13, 18, 24, 25, 26, 36, 37, 39, 40, 41	Jeruzalem	6, 40, 41
Babylon	5, 18, 24, 25, 26, 36	Jesaja	3, 10, 12, 13, 23, 35, 44, 47
Babylonië	5, 18, 21, 24, 26, 41	Jezus	5, 6, 9, 12, 16, 24, 26, 35, 36, 40, 41, 42, 43
Babylonische rijk	5, 7, 8, 15, 24, 25, 26, 35, 36, 37, 39, 40	Jezus Sirach	9
Belsazar	36	Joahaz	7, 41
betrouwbaarheid van het boek	4, 9	Jojachin	35, 40, 41
C		Jojakim	7, 8, 15, 39, 40, 41
Chaldeeën	4, 5, 8, 13, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 31, 35, 36, 37, 38	Joodse cultuur	11, 12, 13, 35
Cyaxares I	7, 39, 41	Josia	7, 39, 41
D		Jozua	6
Daniël	3, 8, 12, 19, 24, 26, 36, 39, 40, 41, 42	K	
Darius I	5, 25, 40, 41	Kanaän	6, 41
David	6, 35, 36, 41	Knecht van de Here	16
Derde wegvoering	41	Koningentijd	6, 41
Dode Zeerollen	9, 13, 37	Kores II	3, 5, 24, 25, 35, 36, 40, 41, 42
E		Kus	29, 32, 34
Eerste wegvoering	41	L	
Egypte	6, 7, 8, 9, 12, 15, 16, 32, 34, 39, 40, 41	Literatuurlijst	4, 44
Ethiopië	32, 34	M	
Ezechiël	3	Makkabeeën	36, 41

Maleachi	13	Saul	6, 41
Midian	29, 32, 34	schrijver van het boek	4, 8, 11
motief	12	Scythen	7, 39
Mozes	6, 10, 16, 23, 24, 42	Septuagint	9, 44
	N	Simon de Makkabeeër	36
Nabopolassar	7, 8, 17, 18, 36, 39, 41	Sinsarishun	7, 39
Natan		Sjigjonot	31
de profeet	10	structuur van het boek	4, 13
een zoon van David	35, 36		T
Nebukadnezar II	5, 7, 8, 15, 17, 18, 19, 20, 25, 26, 34, 36, 39, 40, 41	Temán	29, 31
Nebuzaradan	40	tempel	3, 5, 6, 7, 13, 23, 25, 28, 31, 38, 40
Necho II	7, 8, 39	Terugblik	4, 39
Ninevé	7, 13, 39, 41, 43	Tienstammenrijk	7, 13, 24, 39, 41
Noach	6	Tijdbalk	41
	O	toekomstperspectief	4, 39
omhelsde	1, 2, 8, 15	Tweede wegvoering	41
	P	Tweestammenrijk	7, 8, 15, 16, 18, 20, 24, 25, 35, 39, 40
Paran	29, 31, 32	Twestromenland	8, 15, 17
Pekach	12		V
Perzen	41	verklaringsmethode	4, 10
Perzië	13	Vierde wegvoering	41
Plato	12	voorgeschiedenis	4, 6
profetie	10, 12, 43		X
psalm	14, 38	Xerxes I	5, 25, 40, 41
Ptolemeüs II	9		Z
	R	Zacharia	13, 47
Richterentijd	6	een zoon van Jojada	9
	S	Zedekia	40, 41
Salomo	6, 10, 35, 36, 41	Zerubbabel	
Samaria	7, 39, 41	een voorvader van Jezus	35
Samuel	10	een voorvader van Jozef	35

Andere werken die de heer T. van Turenout heeft geschreven zijn:

Psalmen, profetische liederen,
Jesaja, Jahweh redt,
Jeremia, Jahweh sticht,
Klaagliederen van Jeremia,
Ezechiël, God maakt sterk,
Daniël, God is rechter,
Hosea, redder,
Joël, Jahweh is God,
Amos, lastdrager,
Obadja, dienaar van Jahweh,
Jona, duif,
Micha, wie is aan Jahweh gelijk,
Nahum, trooster,
Zefanja, Jahweh bewaart,
Haggai, feest van Jahweh,
Zacharia, Jahweh gedenkt,
Maleachi, boodschapper van Jahweh,
De Openbaring mag niet verborgen blijven.

Ze zijn te vinden op de website via:

www.bijbelstudies.eu,
www.vturennout.nl.